2024/2481

23.9.2024

KOMISJONI SOOVITUS (EL) 2024/2481,

13. september 2024,

milles esitatakse suunised Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi (EL) 2023/1791 artiklite 21, 22 ja 24 tõlgendamiseks seoses tarbijaid käsitlevate sätetega

EUROOPA KOMISJON,

võttes arvesse Euroopa Liidu toimimise lepingut, eriti selle artiklit 292,

ning arvestades järgmist:

(1) Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivis 2012/27/EL ([1]) seati liidu tasandil 2030. aasta põhieesmärgiks vähemalt 32,5 % energiasääst.

(2) 13. septembril 2023 võeti vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2023/1791 ([2]). Sellega sõnastati uuesti direktiiv 2012/27/EL, jättes osa sätteid muutmata ning kehtestades samas ka uusi nõudeid. Selles muudeti 2030. aasta energiatõhususeesmärk märkimisväärselt ambitsioonikamaks, sealhulgas seoses tarbijate võimestamise ja kaitsega, teavitamise ja teadlikkuse suurendamisega ning energiaostuvõimetuse leevendamisega energiatõhususe parandamise kaudu.

(3) Tarbijatel takistavad suurele hulgale turuteabele juurde pääseda, seda mõista ja selle põhjal tegutseda mitmed tegurid. Lepinguliste põhiõiguste kehtestamine võib muu hulgas aidata õigesti mõista tarnija poolt lepingu alusel pakutavate teenuste kvaliteeti, sealhulgas tarnitud energia kvaliteeti ja omadusi. Direktiiviga (EL) 2023/1791 on kehtestatud sätted kütte, jahutuse ja sooja tarbeveega seotud lepinguliste põhiõiguste kohta. Liikmesriigid peavad tagama, et kütte, jahutuse ja sooja tarbevee lõpptarbijatel on õigus sõlmida tarnijaga leping, milles on esitatud minimaalne nõutav teave, sealhulgas tarnija kontaktandmed, osutatud teenused, lepingu kestus ning lepingu ja teenuste pikendamise ja lõpetamise tingimused. Kütte, jahutuse ja sooja tarbevee lõpptarbijatel ja -kasutajatel peaks olema õigus saada heal tasemel teenuseid ning eeldada tarnijatelt kaebuste käsitlemist.

(4) Pikaajalisi energiatarbimisharjumuste muutusi on võimalik saavutada inimeste võimestamise, energiatõhususpoliitikaalase teadlikkuse suurendamise ja selle poliitika parema aktsepteerimisega üldsuse hulgas. Direktiiviga (EL) 2023/1791 on karmistatud teavitamist käsitlevaid sätteid, sealhulgas ühtsete kontaktpunktide loomise kaudu. Liikmesriigid peavad tagama ühtsete kontaktpunktide või samalaadsete mehhanismide loomise, et pakkuda lõpptarbijatele ja lõppkasutajatele tehnilist, haldus- ja finantsnõustamist ning abi energiatõhususe parandamisel, pöörates erilist tähelepanu kodutarbijatele ja väiketarbijatele, kes ei ole kodutarbijad, sealhulgas VKEdele ja mikroettevõtjatele. Ühtsete kontaktpunktide panus võib olla väga tähtis vähekaitstud tarbijate jaoks, kuna see võimaldab neil saada usaldusväärset ja ligipääsetavat teavet energiatõhususe parandamise kohta. Ühtsed kontaktpunktid peaksid pakkuma sihtotstarbelisi teenuseid energiaostuvõimetutele inimestele, vähekaitstud tarbijatele ja madala sissetulekuga leibkondades elavatele inimestele.

([1]) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. oktoobri 2012. aasta direktiiv 2012/27/EL, milles käsitletakse energiatõhusust, muudetakse direktiive 2009/125/EÜ ja 2010/30/EL ning tunnistatakse kehtetuks direktiivid 2004/8/EÜ ja 2006/32/EÜ (ELT L 315, 14.11.2012, lk 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2012/27/oj).

([2]) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. septembri 2023. aasta direktiiv (EL) 2023/1791, mis käsitleb energiatõhusust ja millega muudetakse määrust (EL) 2023/955 (ELT L 231, 20.9.2023, lk 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2023/1791/oj).

(5) On vaja tagada, et energiaostuvõimetud inimesed, vähekaitstud tarbijad, madala sissetulekuga leibkondades elavad inimesed ja asjakohasel juhul sotsiaaleluruumides elavad inimesed oleksid kaitstud ning et nad oleksid võimestatud selleks, et aktiivselt osaleda energiatõhususe parandamise algatustes, meetmetes ja nendega seotud tarbijakaitse- või teavitamismeetmetes, mida liikmesriigid rakendavad. Energiaostuvõimetutele inimestele tuleks anda võimalus aktiivselt osaleda oma olukorra parandamisel, et nad ei oleks enam passiivsed sekkumiste vastuvõtjad, vaid saaksid ise otsustada, kuidas oma olukorda parandada. Tuleks välja töötada sihipärased teadlikkuse suurendamise kampaaniad, et tutvustada energiatõhususe eeliseid ja anda teavet olemasoleva rahalise toetuse kohta.

(6) Energiaostuvõimetuse määratlemine siseriiklikus õiguses on esimene samm probleemi ja selle laiema konteksti tunnustamisel ja tuvastamisel. Sellega toetatakse kõiki asjaosalisi õigete lahenduste väljatöötamisel, et vähendada energiaostuvõimetust kohalikul, piirkonna, riigi ja liidu tasandil ning seejuures võtta arvesse koosmõju energiaostuvõimetuse kolme peamise põhjuse vahel, milleks on madal sissetulek, suuremad energiaarved ja vähene energiatõhusus.

(7) Vähekaitstud elanikkonnarühmade võimestamiseks ja kaitsmiseks peaksid liikmesriigid rakendama energiatõhususe parandamise meetmeid ja nendega seotud tarbijakaitse- või teavitamismeetmeid, eelkõige direktiivi (EL) 2023/1791 artiklis 8 lõikes 3 ja artiklis 22 sätestatud meetmeid, esmajärjekorras energiaostuvõimetute inimeste, vähekaitstud tarbijate, madala sissetulekuga leibkondades elavate inimeste ja asjakohasel juhul nende inimeste suhtes, kes elavad sotsiaaleluruumides.

(8) Energiaostuvõimetute inimeste, vähekaitstud tarbijate, madala sissetulekuga leibkondades elavate inimeste ja asjakohasel juhul nende inimeste toetamiseks, kes elavad sotsiaaleluruumides, peaksid liikmesriigid rakendama energiatõhususe parandamise meetmeid, et leevendada muude poliitikavaldkondade jaotuslikku mõju, ning tegema varakult tulevikku suunatud investeeringuid energiatõhususe parandamise meetmetesse, enne kui ilmneb muude poliitikavaldkondade ja meetmete jaotuslik mõju,

ON VASTU VÕTNUD KÄESOLEVA SOOVITUSE:

Liikmesriigid peaksid direktiivi (EL) 2023/1791 artiklite 21, 22 ja 24 nõuete siseriiklikku õigusse ülevõtmisel järgima käesoleva soovituse lisas esitatud tõlgendamissuuniseid.

Brüssel, 13. september 2024

Komisjoni nimel
komisjoni liige
Kadri SIMSON

LISA

1. **SISSEJUHATUS**

Käesolevates suunistes antakse liikmesriikidele juhised selle kohta, kuidas tõlgendada direktiivi (EL) 2023/1791 artikleid 21, 22 ja 24 nende ülevõtmisel siseriiklikku õigusesse. Liidu õigusaktide õiguslikult siduva tõlgendamise ainupädevus on siiski Euroopa Liidu Kohtul. Kui ei ole märgitud teisiti, käsitatakse viiteid artiklitele viidetena direktiivi (EL) 2023/1791 artiklitele.

2. **ÕIGUSLIK JA POLIITILINE KONTEKST**

Direktiivi (EL) 2023/1791 **artikli 21** eesmärk on tugevdada tarbijate positsiooni, kehtestades kütte, jahutuse ja sooja tarbevee tarnimiseks põhilised lepingulised õigused kooskõlas õigustega, mis on sätestatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/73/EÜ ([1]) I lisas seoses gaasiteenuste osutamisega ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi (EL) 2019/944 ([2]) artiklis 10 seoses elektrienergia tarnimisega.

Direktiivi (EL) 2023/1791 **artikli 22** peamine eesmärk on hõlbustada energiatõhususmeetmete kasutuselevõttu, suurendades teadlikkust, parandades turuosaliste juurdepääsu teabele ja vaidluste kohtuvälise lahendamise mehhanismidele ning kõrvaldades energiatõhususe regulatiivsed ja mitteregulatiivsed tõkked. Selleks on direktiiviga (EL) 2023/1791 kehtestatud liikmesriikidele kohustus teha järgmist:

a) levitada teavet olemasolevate energiatõhususe parandamise meetmete, üksiktegevuste ning finants- ja õigusraamistike kohta (artikli 22 lõige 1);

b) edendada ja hõlbustada lõpptarbijate ja lõppkasutajate tõhusat energiakasutamist, edendades käitumisharjumuste muutmist (näiteks sihipärased fiskaalstiimulid, juurdepääs rahastamisvahenditele, teavitamine ja näited, koolitused, käitumuslikud sekkumised ehk nükked ja ergutid, digivahendid) ning luues turuosalistele toetava raamistiku (artikli 22 lõiked 2 ja 3);

c) luua spetsiaalsed ühtsed kontaktpunktid (artikli 22 lõiked 3–6);

d) luua turul osalejatele sobivad tingimused adekvaatse ja sihipärase teabe ning nõu jagamiseks lõpptarbijatele (artikli 22 lõige 7);

e) kehtestada vaidluste kohtuvälise lahendamise mehhanismid (artikli 22 lõige 8);

f) leevendada üürnike ja omanike huvide lahknevust (artikli 22 lõiked 9 ja 10).

Direktiivi (EL) 2023/1791 **artikli 24** eesmärk on võimestada ja kaitsta „energiaostuvõimetuid inimesi, vähekaitstud tarbijaid, madala sissetulekuga leibkondades elavaid inimesi ja asjakohasel juhul neid inimesi, kes elavad sotsiaalelu-ruumides“ (edaspidi „loetletud vähekaitstud rühmad“). Nende võimestamis- ja kaitsemeetmetega soovitakse tuua kasu ka lõppkasutajatele, kellel ei ole otsest ega individuaalset lepingut energiatarnijatega, kuna vähekaitstud tarbijate mõiste hõlmab ka lõppkasutajaid (artikli 24 lõige 1).

Artikli 24 kohaselt tuleb liikmesriikidel:

a) rakendada energiatõhususe parandamise meetmeid ja nendega seotud tarbijakaitse- või teavitamismeetmeid esmajärjekorras loetletud vähekaitstud rühmade suhtes (artikli 24 lõige 2);

b) luua ekspertide võrgustik või usaldada olemasolevat, et toetada kohalikke ja riiklikke otsustajaid energiaostuvõimetuse leevendamise strateegiate väljatöötamisel (artikli 24 lõige 4). Sellele võrgustikule võib teha ülesandeks anda nõu mitmesuguste asjakohaste energiaostuvõimetuse hindamise ja leevendamise meetmete kohta (artikli 24 lõike 4 teise lõigu punktid a–d).

([1]) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. juuli 2009. aasta direktiiv 2009/73/EÜ, mis käsitleb maagaasi siseturu ühiseeskirju ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2003/55/EÜ (ELT L 211, 14.8.2009, lk 94, ELI: http://data.euopa.eu/eli/dir/2009/73/oj).

([2]) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. juuni 2019. aasta direktiiv (EL) 2019/944 elektrienergia siseturu ühiste normide kohta ja millega muudetakse direktiivi 2012/27/EL (ELT L 158, 14.6.2019, lk 125, ELI: http://data.europa.eu/eli/di/2019/944/oj).

Kui see on asjakohane, teevad liikmesriigid vähekaitstud rühmade toetamiseks järgmist:

a) rakendavad energiatõhususe parandamise meetmeid, et leevendada jaotuslikku mõju, mis tuleneb muudest poliitikatest ja meetmetest;

b) kasutavad parimal võimalikul viisil ära liidu ja liikmesriigi tasandil kättesaadavaid avaliku sektori vahendeid;

c) teevad varakult tulevikku suunatud investeeringuid;

d) edendavad tehnilist abi ning rahastamisvahendite kasutuselevõttu;

e) edendavad sotsiaalpartneritele antavat tehnilist abi;

f) tagavad juurdepääsu rahalistele vahenditele, toetustele või subsiidiumidele, mis on seotud minimaalse energiasäästuga (artikli 24 lõige 3).

Artikkel 22 on seoses keskendumisega energiaostuvõimetutele inimestele, vähekaitstud tarbijatele, madala sissetulekuga leibkondades elavatele inimestele ja asjakohasel juhul nendele inimestele, kes elavad sotsiaaleluruumides, seotud järgmiste artiklitega:

a) direktiivi (EL) 2023/1791 artiklid 8 ja 9: energiasääst, mis tuleb saavutada, ja energiatõhususe meetmed, mida tuleb rakendada vähekaitstud tarbijate, energiaostuvõimetute inimeste ja asjakohasel juhul sotsiaaleluruumides elavate inimeste seas;

b) direktiivi (EL) 2023/1791 artiklid 21, 24 ja 30: nende rühmade kaitse.

Artikkel 22 on seoses keskendumisega väikestele lõpptarbijatele ja -kasutajatele seotud järgmiste artiklitega:

a) direktiivi (EL) 2023/1791 artiklid 8, 9 ja 10: lõpptarbijate energiasäästu eesmärgid;

b) direktiivi (EL) 2023/1791 artiklid 13, 14, 16, 17, 21, 24 ja 29: lõpptarbijate ja -kasutajate õigused ning nõuded teavitada neid teatavatest asjadest.

Selleks võiks ühtsele kontaktpunktile teha ülesandeks rakendada vähemalt neid osi nõuetest, mis on seotud nimetatud rühmadega. Selle lähenemisviisi eeliseks on see, et asutused, kellega asjaomased rühmad peavad ühendust võtma, saab muuta ühtseks kontaktpunktiks.

3. KÄESOLEVATES SUUNISTES JA DIREKTIIVIS (EL) 2023/1791 KASUTATUD TERMINID JA MÕISTED

Selles jaotises selgitatakse käesolevates suunistes ja direktiivi (EL) 2023/1791 artiklites 21, 22 ja 24 kasutatud termineid ja mõisteid.

3.1. Kasusaajad

Artikli 21 sätted puudutavad peamiselt lõpptarbijaid ja lõppkasutajaid ning tarnijaid kui nende lepingupartnereid. Erinevalt tarnijatest ei ole lõpptarbijatel ja -kasutajatel siiski artiklist 21 tulenevaid kohustusi, vaid nad peaksid pigem saama kasu tarnijatele kehtestatud uutest nõuetest.

Keskendudes kõigile asjaomastele turuosalistele (artikli 22 lõige 1), mõjutab artikkel 22 palju laiemat kasusaajate ringi. Eespool esitatud joonisel on need turuosalised järjestatud kaitsetuse alusel, mis suureneb välimiselt ringilt sisemisele. Välimine ring esindab kõiki võimalikke artiklis 22 nimetatud kasusaajaid. Nende hulka kuuluvad lõpptarbijad, lõppkasutajad, tarbijaorganisatsioonid, kodanikuühiskonna esindajad, taastuvenergiakogukonnad, kodanike energiakogukonnad, kohalikud ja piirkondade omavalitsused, energiaagentuurid, sotsiaalteenuste osutajad, ehitajad, arhitektid, insenerid, keskkonna- ja energiaaudiitorid ning ehitusdetailide paigaldajad. Teises ringis on väikesed lõpptarbijad ja -kasutajad, näiteks leibkonnad ja väiketarbijad, kes ei ole kodutarbijad, nagu VKEd ja mikroettevõtjad. Sisemine ring koosneb energiaostuvõimetutest inimestest, vähekaitstud tarbijatest ja asjakohasel juhul nendest inimestest, kes elavad sotsiaaleluruumides.

Artikkel 24 puudutab peamiste kasusaajatena energiaostuvõimetuid inimesi, vähekaitstud tarbijaid, madala sissetulekuga leibkondades elavaid inimesi ja asjakohasel juhul neid inimesi, kes elavad sotsiaaleluruumides. Seda rühma on kujutatud joonise sisemises ringis.

3.2. **Muud käesolevates suunistes kasutatud mõisted ja terminid**

3.2.1. *Direktiivis (EL) 2023/1791 määratletud mõisted*

Direktiivis (EL) 2023/1791 on määratletud järgmised mõisted.

„Lõpptarbija“ – füüsiline või juriidiline isik, kes ostab energiat oma lõpptarbimiseks (artikli 2 punkt 28).

„Lõppkasutaja“ – füüsiline või juriidiline isik, kes ostab kütet, jahutust või sooja tarbevett oma lõpptarbimiseks, või füüsiline või juriidiline isik, kes elab kortermajas või kortermaja või mitme kasutusotstarbelise hoone üksuses, mida varustatakse kütte, jahutuse või sooja tarbeveega kesksest allikast, kui sellisel isikul ei ole energiatarnijaga otselepingut ega individuaalset lepingut (artikli 2 punkt 53).

Üks erinevus nende kahe määratluse vahel on see, et kui lõpptarbija ostab energiat (sealhulgas elektrienergiat) mis tahes tarbimiseks, siis lõppkasutaja on piiritletud kütte, jahutuse ja sooja tarbevee ostmisega. Lõppkasutajatel ei ole otsest ega individuaalset lepingut energiatarnijaga ning nad võivad olla üürnikud kortermajas, millel on kollektiivsed kütte-, jahutus või sooja tarbevee tootmise süsteemid (kollektiivlepingud), sotsiaaleluruumides elavad inimesed, iseseisvas elukohas või pikaajalise hoolduse üksuses elavad inimesed ning ajutises eluasemes või varjupaigas elavad inimesed.

„Energiaostuvõimetus“ – leibkonna puudulik juurdepääs põhilistele energiateenustele, kui sellised teenused tagavad esmase ja inimväärse elatustaseme ja tervise, sealhulgas küttele, soojale veele, jahutusele, valgustusele ja seadmete kasutamiseks vajalikule energiale asjaomase riigi kontekstis, olemasoleva riikliku sotsiaalpoliitika ja muude asjakohaste riiklike poliitikameetmete korral, kusjuures selle on põhjustanud erinevad tegurid, sealhulgas vähemalt rahaliste võimaluste puudumine, ebapiisav netosissetulek, suured energiakulud ja kodude halb energiatõhusus (artikli 2 punkt 52).

„Huvide lahknemine“ – energiatõhususe investeeringutega seotud rahaliste kohustuste ja hüvede õiglase ja mõistliku jaotuse puudumine asjaomaste osalejate vahel, kelleks on näiteks hoonete omanikud ja üürnikud või eri omanikud või kortermajade või mitme kasutusotstarbeliste hoonete omanikud ja üürnikud või erinevad omanikud (artikli 2 punkt 54).

„Kaasamisstrateegia“ – strateegia, millega seatakse eesmärgid, töötatakse välja tehnikad ja määratakse kindlaks protsess, mille abil kaasata poliitika kujundamisse kõik asjaomased riikliku või kohaliku tasandi sidusrühmad, sealhulgas kodanikuühiskonna esindajad, näiteks tarbijaorganisatsioonid, eesmärgiga suurendada teadlikkust, saada selle poliitika kohta tagasisidet ja soodustada selle tunnustamist üldsuse poolt (artikli 2 punkt 55).

3.2.2. *Direktiivis (EL) 2023/1791 määratlemata mõisted ja terminid*

Järgmised selgitused käesolevates suunistes kasutatud mõistete ja terminite kohta, mida ei ole direktiivi (EL) 2023/1791 artiklis 2 määratletud, on esitatud üksnes seoses nende mõistete ja terminite komisjonipoolse tõlgendamisega.

„Tarnija“ – füüsiline või juriidiline isik, kes oma äri- või kutsetegevuse raames pakub tooteid, teenuseid või süsteeme, mis on seotud igasuguse kütte, jahutuse ja sooja tarbevee tootmisega.

„Ühtne kontaktpunkt“ (*One-stop shop – OSS*, edaspidi „OSS“) – virtuaalne või füüsiline koht, kus sidusrühmi toetatakse kõigis energiatõhususega seotud küsimustes ja renoveerimisprojekti rakendamise etappides, alates teemakohasest nõustamisest kuni kogu teabe ja teenusteni, mida nad vajavad ambitsioonika energiatõhusus-/renoveerimisprojekti elluviimiseks ([3]).

„Ühtne kontaktpunkt“ (*Single Points of Contact – SPC*, edaspidi „SPC“) – määratlemata, kuid artikli 22 lõikes 3 on selgelt sätestatud, et ühtse kontaktpunkti eesmärk on anda lõpptarbijatele ja -kasutajatele kogu vajalik teave nende õiguste, kohaldatava õiguse ja vaidluste lahendamise mehhanismide kohta, mis on neile vaidluse korral kättesaadavad. Seda võib mõista kui nõustajat (võib olla eri vormis, näiteks OSS, üks üksus), kes annab sidusrühmadele teavet energiatõhususmeetmetega seotud õigusküsimuste kohta.

Mis vahe on OSSil ja SPC-l?

Sisuliselt on OSS (vt käesolevate suuniste punkt 5.3) teatavat liiki SPC tarbijatele, kes soovivad suurendada energiatõhusust. Segaduse vältimiseks on siiski vaja selgitada OSSi ja SPC erinevust vastavalt artikli 22 lõikele 3. Kuigi mõlema vahendi eesmärk on tsentraliseerida lõpptarbijatele ja -kasutajatele suunatud teabe-, nõustamis- ja abiteenused, on pakutavate teenuste liigid erinevad:

— *OSS pakub tehnilist, haldus- ja finantsnõustamist ning abi energiatõhususvaldkonnas;*
— *SPC annab nõu ja abi energiatõhususega seotud õiguslikes aspektides, näiteks seoses tarbijate/kasutajate õiguste, kohaldatava õiguse ja vaidluste lahendamise mehhanismidega.*

Artikli 22 lõikes 3 on sätestatud, et SPCd võivad kuuluda üldiste tarbijainfopunktide alla. Sellest tulenevalt võiksid OSS ja SPC teha tihedat koostööd, et tagada kõigi teenuste (st tehnilised, haldus-, finants- ja õigusteenused) kättesaadavus sidusrühmadele.

„Vähekaitstud tarbijad“

– nagu on sätestatud direktiivi (EL) 2023/1791 artikli 24 lõikes 1, määratlevad liikmesriigid vähekaitstud tarbija mõiste vastavalt direktiivi 2009/73/EÜ artikli 3 lõikele 3 ja direktiivi (EL) 2019/944 artikli 28 lõikele 1. Artikli 24 lõikes 1 on lisaks sätestatud, et vähekaitstud tarbija mõiste määratlemisel võtavad liikmesriigid arvesse lõppkasutajaid.

Direktiivi (EL) 2019/944 artiklis 28 on sätestatud: „[i]ga liikmesriik määratleb kaitsetute tarbijate mõiste, mis võib osutada energiaostuvõimetusele ning muu hulgas kriitilistel aegadel selliste tarbijate elektrivõrgust lahtiühendamise keelule. Kaitsetute tarbijate mõiste võib hõlmata sissetuleku tasemeid, energiakulude osakaalu netosissetulekus, kodude energiatõhusust, kriitilist sõltuvust elektriseadmetest tervislikel põhjustel, vanust või muid kriteeriume.“

Direktiivi 2009/73/EÜ artiklis 3 on sätestatud: „[i]ga liikmesriik määratleb kaitsetumate tarbijate mõiste, mis võib osutada kütteostuvõimetusele ning muu hulgas keelule selliseid tarbijaid kriitilistel aegadel gaasivõrgust välja lülitada“.

Vähekaitstud (kodu)tarbijad on enamikus liikmesriikides määratletud vastavalt direktiividele (EL) 2019/944 ja 2009/73/EÜ, kusjuures määratlused viitavad kõige sagedamini sissetuleku suurusele ja kriitilisele sõltuvusele elektrist tervislikel põhjustel ([4]).

([3]) Energy Cities, 2020: How to set up a one-stop-shop for integrated home energy renovation? Kättesaadav aadressil: How to set up a one-stop-shop for integrated home energy renovation? – Energy Cities (energy-cities.eu) (konsulteeritud: 3.10.2023).

([4]) ACER, 2022: Annual Report on the Results of Monitoring the Internal Electricity and Natural Gas Markets in 2021 – Energy Retail and Consumer Protection Volume. (konsulteeritud: 7.3.2023). Üksikasjalikuma hinnangu kriteeriumide kohta, mida eri liikmesriigid (ja Norra) kasutasid 2018. aastal elektri- ja/või gaasitarbijate mõiste määratlemiseks, leiab ACERist (2019). Annual Report on the Results of Monitoring the Internal Electricity and Natural Gas Markets in 2018 – Consumer Empowerment Volume. (konsulteeritud: 7.3.2023).

„Madal sissetulek“

madala sissetulekuga leibkonna määratlemisel kasutatakse laialdaselt künnist, mis on 60 % riigi keskmisest ekvivalentsissetulekust ([5]). See näitaja põhineb vaesusriskikünnisel, mis on määratletud sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlevas ELi statistikas (EU-SILC).

„*Vaidluste kohtuvälise lahendamise mehhanism*“ on Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2013/11/EL ([6]) artiklis 2 määratletud kui „siseriiklike ja piiriüleste vaidluste kohtuvälise lahendamise menetlused, mis käsitlevad sellistest müügi- või teenuse osutamise lepingutest tulenevaid lepingulisi kohustusi, mis on sõlmitud liidus asuva kaupleja ja liidus elava tarbija vahel, ja mille lahendamisel kasutatakse vaidluste kohtuvälise lahendamise üksust, kes soovitab või määrab lahenduse või viib pooled kokku eesmärgiga jõuda kokkuleppelahendusele“.

Mõistet „*energiaombudsman*“ ei ole liidu õigusaktides selgelt määratletud. Komisjon viitab sellele kui vaidlusi kohtuväliselt lahendavale sõltumatule asutusele ([7]). Euroopa Ombudsmanile viidatakse aluslepingutes ning see on füüsiliste ja juriidiliste isikute kontaktpunkt, mis võtab vastu kaebusi haldusomavoli kohta ja tugevdab vastutust ([8]). Sellest tulenevalt on energiaombudsman asutus, mis uurib energia, sealhulgas elektri, gaasi, kütte, jahutuse ja sooja veega seotud kaebusi, annab nende kohta aru ning aitab neid lahendada.

Mõiste „*sotsiaaleluruum*“ on määratletud OECD 2020. aasta poliitikaülevaates ([9]) kui turuhinnast madalama üüriga pakutav elamispind, mis on mõeldud konkreetsete rühmade jaoks ja mida jaotatakse vastavalt erireeglitele, nagu kindlakstehtud vajadused või ootenimekirjad. Omandi-, juhtimis-, rahastamis- ja reguleerimismudelid on liikmesriigiti erinevad, nagu ka abi saavad elanikkonnarühmad ja terminoloogia (nt mõõduka üüriga eluase, ühine eluruum, mittetulunduslik eluruum, elamumajanduse edendamine). Sotsiaaleluruumile osutatakse ka komisjoni otsuses 2012/21/EL, ([10]) kus see on määratletud kui „majutus ebasoodsas olukorras olevatele kodanikele või sotsiaalselt vähemsoodsas olukorras rühmadele, kes piiratud maksevõime tõttu ei suuda hankida elupaika turutingimustel“.

4. ARTIKLIS 21 SÄTESTATUD KOHUSTUSED

Selles jaos esitatakse liikmesriikidele üksikasjad selle kohta, kuidas artikli 21 eri sätteid võiks üle võtta ja rakendada.

4.1. Lepingutes esitatav miinimumteave – artikli 21 lõige 2

4.1.1. *Õigusraamistik*

Artikli 21 lõike 2 esimeses lõigus on loetletud miinimumteave, mis tuleb lõpptarbija ja tarnija vahelises lepingus esitada.

Selle sättega on ette nähtud järgmine: *„[l]õpptarbijatel on õigus sõlmida tarnijaga leping, milles esitatakse:*

a) tarnija nimi, aadress ja kontaktandmed;

b) osutatavad teenused ja lepingus sisalduva teenuse kvaliteedi tase;

([5]) Ekvivalentsissetulek on leibkonna sissetuleku näitaja, mis võtab arvesse leibkonna suuruse ja koosseisu erinevusi. Eurostat, 2021: Glossary: Equivalised disposable income. Kättesaadav aadressil: Glossary: Equivalised disposable income - Statistics Explained (europa.eu) (konsulteeritud 7.3.2023).

([6]) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 21. mai 2013. aasta direktiiv 2013/11/EL tarbijavaidluste kohtuvälise lahendamise kohta, millega muudetakse määrust (EÜ) nr 2006/2004 ja direktiivi 2009/22/EÜ (tarbijavaidluste kohtuvälise lahendamise direktiiv) (ELT L 165, 18.6.2013, lk 63), ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2013/11/oj).

([7]) Your Europe, 2022: kaebused ja vaidluste lahendamine. Kättesaadav aadressil: Complaints and dispute resolution with energy suppliers – Your Europe (europa.eu) (konsulteeritud: 3.10.2023).

([8]) Euroopa Parlament (2023), Euroopa Ombudsman. Kättesaadav aadressil: Euroopa Ombudsman Teabelehed Euroopa Liidu kohta | Euroopa Parlament (europa.eu) (konsulteeritud: 3.10.2023).

([9]) OECD, 2020: Social housing: A key part of past and future housing policy. Kättesaadav aadressil: social-housing-policy-brief-2020.pdf (oecd.org) (konsulteeritud: 3.10.2023).
Kõnealuses poliitikaülevaates antakse ülevaade väga heterogeensest sektorist, võetakse kokku sotsiaaleluruumide eritunnused OECDs ja ELis (1. jagu) ning esitatakse näiteid sotsiaaleluruumide kohta mitmes OECD riigis (tekstikast 1.1). (konsulteeritud: 7.3.2023).

([10]) Komisjoni 20. detsembri 2011. aasta otsus 2012/21/EL Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 106 lõike 2 kohaldamise kohta üldist majandushuvi pakkuvaid teenuseid osutavatele ettevõtjatele avalike teenuste eest makstava hüvitisena antava riigiabi suhtes (ELT L 7, 11.1.2012, lk 3, ELI: http://data.europa.eu/eli/dec/2012/21(1)/oj).

c) lepingus sisalduvate ja ilma lisatasuta pakutavate hooldusteenuste liigid;

d) ajakohase teabe saamise viisid kõigi kohaldatavate tasude, hooldustasude ning seotud toodete ja teenuste kohta;

e) lepingu kestus, lepingu ja teenuste osutamise, sealhulgas seotud toodete ja teenuste, pikendamise ja lõpetamise tingimused ning teave selle kohta, kas lepingu tasuta lõpetamine on lubatud;

f) võimalikud hüvitised ja tagasimakse kord juhul, kui teenuse kvaliteet ei vasta kokkulepitule, sealhulgas ebatäpne arve või arve hilinenud esitamine;

g) artikli 22 kohase vaidluste kohtuvälise lahendamise menetluse algatamise kord;

h) tarbijaõigusi käsitlev teave, sealhulgas teave kaebuste käsitlemise kohta ja kogu käesolevas lõikes osutatud teave, mis edastatakse selgelt arvel või ettevõtja veebisaidil ja mis sisaldab artikli 22 lõike 3 punktis e osutatud ühtsete kontaktpunktide kontaktandmeid või linki nende veebisaidile;

i) kontaktandmed, mis võimaldavad tarbijal teha kindlaks asjakohased ühtsed kontaktpunktid, millele on osutatud artikli 22 lõike 3 punktis a.“

4.1.2. *Soovitused/juhised*

Artikli 21 lõike 2 esimese lõigu ülevõtmine siseriiklikku õigusesse nõuab selgeid ja täpseid õigusakte, et tagada õigus kõnealuse teabe saamiseks. Liikmesriigid võiksid analüüsida energiatarnelepinguid ja tarbijakaitset käsitlevaid kehtivaid siseriiklikke õigusnorme, et teha kindlaks, kus on vaja teha kohandusi või täiendusi. Liikmesriikidel soovitatakse kaasata sidusrühmad, nagu energiatarnijad, tarbijate huve kaitsvad rühmad ja reguleerivad asutused juba ülevõtmisprotsessi varases etapis. Seda saab teha avalike konsultatsioonide või töörühmade kaudu. Need sidusrühmad võivad anda väärtusliku ülevaate praktilistest kaalutlustest, võimalikest probleemidest ja lahendustest, eelkõige seoses riigi eripäraga, ning seega vältida tulevasi vaidlusi või viivitusi koordineerimisprojektides. Ebaselguse ja võimalike vaidluste vähendamiseks tuleks ühtlasi tagada, et õigusaktides on esitatud sätete ülevõtmisel kasutatud mõistete selged määratlused.

Need määratlused peaksid olema põhjalikud ning hõlmama eri stsenaariume ja võimalikke probleeme, millega lõpptarbijad võivad kokku puutuda.

Artikli 21 lõike 2 esimeses lõigus esitatud loetelus osutatud iga elemendi puhul tuleks arvesse võtta järgmist:

a) tarnija nimi, aadress ja kontaktandmed

Kuigi tarnija nime ja aadressi esitamise nõue on üheselt mõistetav, ei ole mõistet „kontaktandmed“ ja sellega hõlmatud teavet täpselt määratletud. Liikmesriikidel on siin mänguruumi, kuid sätte eesmärk on, et lõpptarbijad saaksid selgelt ja kahtlusteta kindlaks teha, kes on teine lepingupool ja kuidas temaga ühendust võtta.

Võimaliku ebaselguse vältimiseks võiksid liikmesriigid kehtestada esitatavale teabele miinimumnõuded, näiteks telefoninumber ja e-posti aadress ([11]). See teave tuleks teha kättesaadavaks, et minimeerida tõkkeid lõpptarbijate jaoks, võttes arvesse, et mõnel lõpptarbijal ei pruugi olla digipädevust ega juurdepääsu teatavatele sidevahenditele;

b) osutatavad teenused ja lepingus sisalduva teenuse kvaliteedi tase

Kütte- ja jahutussüsteemide ning sooja tarbeveega seotud teenuste kvaliteet hõlmab mitmesuguseid aspekte, nagu süsteemide tõhusus, usaldusväärsus ja ohutus ning nende hooldamisel ja parandamisel osutatavate teenuste kvaliteet. Liikmesriigid peaksid standardima kvaliteeditaseme määramise parameetrid;

([11]) Sarnaselt Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. oktoobri 2011. aasta direktiivi 2011/83/EL (tarbija õiguste kohta, millega muudetakse nõukogu direktiivi 93/13/EMÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 1999/44/EÜ ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 85/577/EMÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 97/7/EÜ (ELT L 304, 22.11.2011, lk 64, ELI: http://data.euopa.eu/eli/dir/2011/83/oj) artikli 5 lõike 1 punktis b sätestatud nõudega.

c) lepingus sisalduvate ja ilma lisatasuta pakutavate hooldusteenuste liigid

d) kõigi kohaldatavate tasude, hooldustasude ning seotud toodete ja teenuste kohta ajakohase teabe saamise viisid

Liikmesriigid peaksid tooma näiteid vahendite kohta, mida nende riigis sellise teabe saamiseks tavaliselt kasutatakse, et muuta nõuete täitmine tarnijate jaoks lihtsamaks ja tagada õiguskindlus. Tavaliselt tuleks teave esitada interneti kaudu, kuid kui suur osa lepingutest sõlmitakse väljaspool internetti, oleks teabe esitamine alternatiivsete vahendite abil (näiteks telefoni teel teabe küsimise võimaldamine) asjakohasem lähenemisviis.

e) lepingu kestus, lepingu pikendamise ja lõpetamise tingimused ning teenuste osutamise pikendamise ja lõpetamise tingimused, sealhulgas kõnealuste teenustega seotud toodete tarnimise ja teenuste osutamise pikendamise ja lõpetamise tingimused ning teave selle kohta, kas lepingu tasuta lõpetamine on lubatud;

f) lepingu algus, tarne algus, arve esitamise kuupäev, lepingu miinimumkestus (kui kohaldatakse), lepingu lõpetamise kuupäev ja etteteatamisaeg,

g) võimalikud hüvitised ja tagasimakse kord juhul, kui teenuse kvaliteet ei vasta kokkulepitule, sealhulgas ebatäpne arve või arve hilinenud esitamine.

Liikmesriigid võiksid määratleda mõisted „hüvitised ja tagasimakse kord“ ja „teenuse kvaliteet“. Need määratlused peaksid olema põhjalikud ning hõlmama eri stsenaariume ja võimalikke probleeme, millega lõpptarbijad võivad kokku puutuda. Näiteks võiks sätteid üle võttes täpsustada, et teatavast protsendist suurem arveldusviga annab kliendile õiguse saada hüvitist. Liikmesriigid võiksid kehtestada ka teenuse kvaliteedi võrdlusalused, sest teenustaseme kokkulepetes seda tavaliselt tehakse. Näiteks võiks see hõlmata konkreetseid tähtaegu kliendikaebuste lahendamiseks või teatavat täpsusastet, mida tuleks arvete esitamisel järgida.

Nende võrdlusaluste kehtestamisel võiksid liikmesriigid määrata kindlaks ka teenuse kvaliteediga seotud erinevate puuduste eest makstavate hüvitiste määrad või arvutamise meetodid. Näiteks kui teenus on teatava aja jooksul häiritud, võiks kliendil olla õigus saada osa oma igakuisest teenustasust tagasi.

Liikmesriigid peaksid küsima nõu sidusrühmadelt, nagu energiatarnijad, tarbijate huve kaitsvad rühmad ja reguleerivad asutused, et saada teavet võimalike probleemide, praktiliste aspektide ja uuenduslike lahenduste kohta.

h) artikli 22 kohase vaidluste kohtuvälise lahendamise menetluse algatamise kord

i) tarbijaõigusi käsitlev teave, sealhulgas teave kaebuste käsitlemise kohta ja artikli 21 lõike 2 esimeses lõigus osutatud kogu osutatud teave, mis edastatakse selgelt arvel või ettevõtja veebisaidil ja mis sisaldab artikli 22 lõike 3 punktis e osutatud SPCde kontaktandmeid või linki nende veebisaidile

Liikmesriigid peaksid olema teadlikud, et artikli 21 lõike 2 esimeses lõigus esitatud loetelu ei ole ammendav ning et mõiste „tarbijaõigusi käsitlev teave“ võib hõlmata väga mitmesugust teavet. Selline teave võib sisaldada näiteks direktiiviga 2011/83/EL tarbijatele antud õigusi või õigusi, mis tulenevad sätete siseriiklikku õigusesse ülevõtmise eripärast.

j) kontaktandmed, mis võimaldavad tarbijal teha kindlaks asjakohased OSSid, millele on osutatud artikli 22 lõike 3 punktis a

k) Need võivad hõlmata aadressi, e-posti aadressi, telefoninumbrit ja sotsiaalmeediakontosid.

4.2. **Täiendavad nõuded seoses lepingulise teabega**

Lisaks lepingu sisu puudutavatele nõuetele on artikli 21 lõike 2 teises, kolmandas ja neljandas lõigus sätestatud täiendavad nõuded.

4.2.1. *Tingimused peavad olema „õiglased ja ette teada“*

On oluline, et liikmesriigid määratleksid õigusaktides selgelt, millised tingimused on „õiglased ja ette teada“. Seda võib tõlgendada nii, et tingimused on mõistlikud ja edastatud kergesti mõistetavalt, ilma peidetud klauslite või tingimusteta, ning need esitatakse lõpptarbijatele enne, kui leping või tahteavaldus neile siduvaks muutub. Liikmesriigid peaksid analüüsima olemasolevaid siseriiklikke õigusnorme, mis käsitlevad lepingute läbipaistvust ja tarbijate õigusi energiasektoris, kuna vahendajate jaoks võib olla vaja kehtestada erieeskirjad. Need eeskirjad peaksid tagama, et ka vahendajad on kohustatud avalikustama teavet hõlpsasti kättesaadaval viisil ja sellise aja jooksul, mis võimaldab inimestel seda töödelda. Lisaks on ülioluline anda tarbijatele teadmisi nende energiaalastest õigustest ja sellest, mida nad peaksid energiatarnijatelt ja -vahendajatelt lepingu sõlmimise käigus eeldama. Seda võiks teha avalike kampaaniatega või tarbijate huve kaitsvate rühmade abil levitatava teabe kaudu või mitteametlikes kohtades, nagu energiakohvikud. Ühtlasi tuleks siseriiklikud õigusaktid korrapäraselt läbi vaadata, et hinnata nende tõhusust. Tuginedes tarbijate ja tarnijate tagasisidele, tehnoloogia muutumisele ning turutingimustele, tuleks neid õigusnorme vajaduse korral kohandada.

4.2.2. *Peamiste lepingutingimuste kokkuvõte*

Tarnijad on kohustatud mitte ainult esitama teavet selgel ja arusaadaval viisil, vaid esitama ka kokkuvõtte peamistest lepingutingimustest täpses ja selges sõnastuses.

Lisaks võiksid liikmesriigid töötada tarnijatele välja praktilised juhised. Et hõlbustada võrreldavust teiste turul tegutsevate konkurentidega, võib lepingu kokkuvõtet pidada lepingu sõlmimise eeltingimuseks ja seega võiks selle esitada lepingu sõlmimise alguses.

4.2.3. *Lepingu koopia esitamine, teave hindade, tasude ja üldtingimuste kohta*

Liikmesriigid peaksid siseriiklikes õigusnormides täpsustama, kes vastutab lõppkasutajatele teabe esitamise eest.

Nende kohustuste täitmiseks võiksid liikmesriigid kehtestada eeskirjad või suunised, milles kirjeldatakse, kuidas tuleks tarbijatele teavet anda. Näiteks võivad liikmesriigid nõuda, et üürileandjad või korteriühistud esitaksid teavet energiatarnijate nimel, või nõuda tarnijatelt teabe esitamist otse klientidele muude vahendite, näiteks veebiportaalide või mobiilirakenduste kaudu.

4.3. **Nõue teavitada lõpptarbijaid lepingutingimuste muutmise kavatsusest – artikli 21 lõige 3**

Liikmesriigid peaksid sätteid üle võttes esitama ajaliste mõistete selged määratlused, mida on kohandatud liikmesriigi tavadega, et tagada õigusaktide ühesugune ja korrektne kohaldamine kõigi stsenaariumide puhul.

Teatamistähtaegu (üldiselt kaks nädalat ja kodutarbijate puhul üks kuu enne kohandamise jõustumist), mis on sätestatud artikli 21 lõikes 3, tuleks analüüsida, võttes arvesse kehtivaid õigusakte ja kohtupraktikat, et need vastaksid liikmesriigi läbipaistvuspõhimõtetele.

Ajalisi mõisteid, nagu „mõistlik etteteatamisaeg“, „mõistlik aeg“ ja „põhjendamatu viivituseta“, tuleks täpsustada tõenditel põhineva lähenemisviisi abil, näiteks „mõistlik etteteatamisaeg, vähemalt kolm kuud ette“ või samalaadsete selgete piiritluste abil. Liikmesriigid võiksid määratleda ka selliste mõistete nagu „läbipaistval ja arusaadaval viisil“ miinimumstandardi, mida saaks teha näidetega. Konsulteerida tuleks energiatarnijate, tarbijaorganisatsioonide, energiaostuvõimetuse ekspertide, sotsiaalvaldkonna osalejate ja reguleerivate asutustega.

Lõpuks tuleks nii tarnijaid kui ka tarbijaid teavitada neile õigusaktidest tulenevatest õigustest ja kohustustest. Selleks võib anda volitused usaldusväärsetele vahendajatele, nagu sotsiaalvaldkonna osalejad ja energianõustajad, ja luues energiaalased kontaktpunktid (nt OSS, energiakohvikud või energiaombudsman). Seepärast peaksid liikmesriigid kaaluma teavituskampaaniate korraldamist, et anda asjaosalistele teadmised nende õigustest (ja kohustustest). See võiks hõlmata põhjalike juhiste andmist selle kohta, kuidas teavet esitada ja vastu võtta, ning uute eeskirjade põhjuste ja nende eeliste selgitamist tarbijatele.

4.4. **Makseviisid – artikli 21 lõige 4**

Ülevõtvates õigusaktides tuleks sõnaselgelt nõuda, et tarnijad pakuksid makseviiside valikut, ning keelata igasuguse põhjendamatu diskrimineerimise klientide vahel. Lisaks tuleks ülevõtvates õigusaktides nõuda, et makseviiside või ettemaksusüsteemidega seotud tasude erinevused oleksid objektiivsed, mittediskrimineerivad ja proportsionaalsed. Proportsionaalsuse põhimõtet tuleks ülevõtvates õigusaktides hoolikalt kajastada, et oleks selge, et tasud ei tohiks ületada otseseid kulusid, mida makse saaja seoses konkreetse makseviisi või ettemaksusüsteemi kasutamisega kandis.

Selle hõlbustamiseks võiksid liikmesriigid määratleda, mida mõeldakse „objektiivse“, „mittediskrimineeriva“ ja „proportsionaalse“ all seoses makseviisidega, lähtudes liikmesriigi kontekstist ja kehtivast õigusraamistikust.

Samuti on vaja tagada, et artikli 21 lõike 4 rakendamine oleks kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi (EL) 2015/2366 ([12]) artikliga 62. Selleks peavad liikmesriigid analüüsima olemasolevaid makseteenuseid käsitlevaid siseriiklikke õigusakte, et tagada kooskõla kõnealuste õigusaktide ja uue sätte vahel. Liikmesriigid võiksid korraldada ka teavituskampaaniaid, et teavitada tarnijaid ja tarbijaid uutest õigusaktidest tulenevatest õigustest ja kohustustest. See võiks hõlmata üksikasjalike juhiste andmist.

4.5. **Ettemaksusüsteem – artikli 21 lõige 5**

Artikli 21 lõike 5 ülevõtmisel siseriiklikku õigusesse soovitatakse liikmesriikidel selgelt sätestada mittediskrimineerimise põhimõte klientide suhtes, kes kasutavad ettemaksusüsteemi. Vähekaitstud inimesed jäävad suurema tõenäosusega praeguse olukorra juurde (st vaiketasud, ebaoptimaalsed tasud), mistõttu tuleks neid enne ettemaksusüsteemi kasutuselevõttu veelgi rohkem kaitsta ja juhendada. Siseriiklikes õigusaktides tuleks seetõttu sõnaselgelt sätestada, et tarnijad ei tohi diskrimineerida ettemaksusüsteemi kasutavaid kodutarbijaid võrreldes teiste tarbijatega. Selleks võiks juhenddokumentides tuua näiteid selle kohta, mida võib endast kujutada „diskrimineerimine“ ettemaksusüsteemi kontekstis. Liikmesriik võiksid kaaluda selliseid tegureid nagu lisatasud, piiratud juurdepääs teenustele, vähem soodsad lepingutingimused või mis tahes muu ebaõiglane kohtlemine. Mõiste „ebasoodne olukord“ täpsustamine tagaks, et õigusaktid kajastavad täpselt sätte eesmärki ja on vastava riigi kontekstis asjakohased.

Liikmesriikidel soovitatakse uurida olemasolevaid siseriiklikke õigusnorme, mis käsitlevad ettemaksusüsteeme muudes sektorites, nagu telekommunikatsioon või kommunaalteenused, et leida kasulikke paralleele.

4.6. **Õiglased ja läbipaistvad tingimused – artikli 21 lõige 6**

Artikli 21 lõikes 6 on sätestatud: *„[l]õpptarbijatele ja asjakohasel juhul lõppkasutajatele pakutakse õiglasi ja läbipaistvaid üldtingimusi, mis peavad olema selged ja üheselt mõistetavad ega tohi sisaldada mittelepingulisi tõkkeid tarbijate õiguste teostamisele, näiteks ülemäärast lepingulist dokumentatsiooni. Lõppkasutajatele antakse juurdepääs kõnealustele üldtingimustele, kui nad seda taotlevad. Tarbijaid tuleb kaitsta ebaõiglaste või eksitavate müügiviiside eest. Puuetega lõpptarbijatele antakse kogu asjaomane teave oma tarnijaga sõlmitud lepingu kohta neile kättesaadaval kujul.“*

Selleks et anda võimalikult selgeid juhiseid, võiksid liikmesriigid määratleda artikli 21 lõikes 6 kasutatud mõisted või tuua näiteid nende kohta (näiteks mida kujutavad endast „ebaõiglased“ või „eksitavad“ müügiviisid vastava riigi kontekstis). Liikmesriigid võiksid võtta kasutusele tõenduspõhise lähenemisviisi ning kasutada inimeste reaalseid näiteid, nende kogemusi ja seda, mida nad peavad ebaausateks võteteks. Selliste tingimuste puhul nagu „selged ja üheselt mõistetavad“ või „ei tohi sisaldada mittelepingulisi tõkkeid tarbijate õiguste teostamisele“ on soovitatav tagada selgus ka tarnijatele lepingu näidistingimuste kaudu ja kehtestada ühine miinimumstandard. Seda tuleks teha koostöös sidusrühmadega (nt energiatarnijad, tarbijaorganisatsioonid ja reguleerivad asutused), et mitte minna kaugemale sellest, mis on tegelikult võimalik.

([12]) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. novembri 2015. aasta direktiiv (EL) 2015/2366 makseteenuste kohta siseturul, direktiivide 2002/65/EÜ, 2009/110/EÜ ning 2013/36/EL ja määruse (EL) nr 1093/2010 muutmise ning direktiivi 2007/64/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (ELT L 337, 23.12.2015, lk 35, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2015/2366/oj).

Selleks et tagada puuetega klientidele juurdepääs, tuleks ülevõtvates õigusaktides näiteks nõuda, et kogu asjakohane lepinguga seotud teave esitataks kättesaadaval kujul. Liikmesriigid peaksid määratlema, mida „kättesaadaval kujul“ tähendab, võttes arvesse eri liiki puudeid.

Artikli 21 lõike 6 tõhusaks rakendamiseks on väga olulised järelevalve ja täitmise tagamise mehhanismid. Seadusandja peaks kehtestama süsteemid, et kontrollida, kas tarnijad neid nõudeid täidavad. See võiks hõlmata lepinguvormide ja müügimeetodite läbivaatamist ning kaebuste esitamise mehhanismi loomist klientidele, kes tunnevad, et neid on koheldud ebaõiglaselt.

4.7. **Teenuste hea tase ning kaebuste käsitlemine tarnijate poolt – artikli 21 lõige 7**

Liikmesriigid peaksid kehtestama selged reeglid ja eeskirjad tagamaks, et tarnijad pakuvad heal tasemel teenuseid ja käsitlevad kaebusi tõhusalt. Sellega seoses peaksid nad kehtestama võrdlusaluse ja määrama kindlaks, mida kujutab endast „teenuste hea tase“ nende riigi kontekstis ja konkreetses energiasektoris. See võib hõlmata selliseid parameetreid nagu teenuse õigeaegsus, teenuse kvaliteet, reageerimisvõime, spetsiaalsete energiavajaduste tunnustamine jne.

Kaebuste käsitlemise osas tuleks siseriiklikes õigusaktides nõuda, et energiatarnijatel oleks selge ja kättesaadav kaebuste esitamise kord. Seda peaks olema klientidel lihtne kasutada ning siseriiklikes õigusaktides tuleks sätestada, et kõiki kaebusi tuleks käsitleda õiglaselt ja kiiresti. Liikmesriigid võiksid välja anda juhenddokumendid, et tuua näiteid selle kohta, mida mõeldakse vastava riigi kontekstis mõistete „lihtne“, „õiglane“ ja „kiire“ all, tagamaks, et tarnijate ja klientide vahel ei tekiks vääritimõistmist. Liikmesriigid võiksid kaaluda ka standardauditite kasutuselevõttu, et kontrollida, kas ettevõtjad muudavad kaebuste esitamise korra tahtlikult tarbijate jaoks liiga keeruliseks.

Lisaks võiksid liikmesriigid kehtestada meetmed, millega nõutakse, et tarnijad annaksid korrapäraselt aru oma teenuste taseme ja kaebuste käsitlemise kohta. Neid aruandeid võiks kontrollida asjaomane reguleeriv asutus.

4.8. **Tarbijakaitsemeetmete jõustamine ja järelevalve – artikli 21 lõige 8**

Liikmesriikidel soovitatakse määrata asutus või asutused, kes vastutavad direktiivis (EL) 2023/1791 sätestatud tarbijakaitsemeetmete rakendamise eest. Valitud asutus või asutused peaksid erapooletu rakendamise tagamiseks tegutsema konkureerivatest turuhuvidest sõltumatult. Valitud asutused võivad olla valitsusasutused või reguleerivad asutused. Näiteks võiksid liikmesriigid usaldada direktiivis (EL) 2023/1791 sätestatud tarbijakaitsekohustuste järelevalve ja rakendamise riiklikele tarbijakaitseorganisatsioonidele.

4.9. **Kavandatud väljalülitamine – artikli 21 lõige 9**

Liikmesriigid peaksid määratlema, mida tähendab „piisav teave“, ja täpsustama, et teave alternatiivsete meetmete kohta tuleks esitada piisavalt aegsasti. Samuti tuleks määratleda, mida tähendab „piisavalt aegsasti“, näiteks kehtestades miinimumperioodi, mis peaks vastavalt direktiivi (EL) 2023/1791 artikli 21 lõikele 9 olema vähemalt üks kuu.

Siseriiklik ülevõtmine võiks sisaldada mitteammendavat loetelu „alternatiivsetest meetmetest“. Kõnealused meetmed võivad muu hulgas hõlmata energiaauditeid, energianõustamist, alternatiivseid maksekavu, võlanõustamist või väljalülitamise moratooriume. Samuti tuleks selgelt sätestada, et seda loetelu võib aeg-ajalt ajakohastada.

Siseriiklikes õigusaktides võiks selgitada, et lõpptarbijad on kohustatud teavitama lõppkasutajaid viivitamata kavandatud väljalülitamisest.

Artikli 21 lõike 9 ülevõtmisel siseriiklikku õigusesse võiksid liikmesriigid täpsustada, kuidas see teave tuleb esitada, et tagada selle selgus, kättesaadavus ja arusaadavus tarbijatele. See võib hõlmata selge sõnastuse kasutamist, teabe kättesaadavust eri vormingutes (näiteks digitaalselt või trükituna) või kohustust esitada päringute või abi jaoks kontaktandmed.

5. ARTIKLIS 22 SÄTESTATUD KOHUSTUSED

Käesolevas jaos esitatakse liikmesriikidele üksikasjad selle kohta, kuidas artikli 22 eri sätteid võiks üle võtta ja rakendada.

5.1. Läbipaistvus ja teabe levitamine kättesaadavate energiatõhususe parandamise meetmete, üksiktegevuste ning finants- ja õigusraamistike kohta – artikli 22 lõige 1

5.1.1. *Nõude kohaldamisala*

Direktiivi (EL) 2023/1791 artikli 22 lõike 1 kohaselt peavad liikmesriigid tagama, et teave kättesaadavate energiatõhususe parandamise meetmete, üksiktegevuste ning finants- ja õigusraamistike kohta on läbipaistev, ligipääsetav ning seda levitatakse laialdaselt. Artikli 22 lõige 1 sisaldab võimalike adressaatide (st „turuosaliste“) mittetäielikku loetelu.

5.1.2. *Nõude täitmiseks võimalikud poliitikameetmed*

Liikmesriigid võiksid koguda kogu olemasoleva teabe kättesaadavate energiatõhususe parandamise meetmete, üksiktegevuste ning finants- ja õigusraamistike kohta riigi, piirkonna ja kohalikul tasandil, kuid uurida ka teiste liikmesriikide parimaid tavasid. See võimaldaks teavet tsentraliseerida, et muuta see kõigile osalistele lihtsasti kättesaadavaks.

5.1.2.1. Kuidas tagada läbipaistev, kättesaadav ja laialdaselt levitatav teave eri liiki turuosalistele?

Selleks et tagada eri liiki turuosalistele läbipaistev, kättesaadav ja laialdaselt levitatav teavepuhul, võivad liikmesriigid nõuda, et eri osalejad (avaliku sektori asutused, energiatarnijad, ehitusettevõtjad jne) osaleksid korrapärases teavitustegevuses erinevate digi- ja analoogkanalite kaudu (vt tabel 1).

Tabel 1

Võimalikud teavitusstrateegiad turuosaliste kategooriate kaupa

Teavituskanal	Turuosalised
OSSid (vt spetsiaalne jagu) ja samalaadsed mehhanismid, SPC	— Kõik osalised, kuid eelkõige vähekaitstud rühmad
Riigi/piirkonna tasandi formaat, mis ühendab osalisi omavahel ja avaliku sektori asutustega korrapäraseks teabevahetuseks	— Huvi omavad esindusorganid (tarbijaorganisatsioonid ja kodanikuühiskonna esindajad) — Aktiivsed tarbijad (taastuvenergiakogukonnad ja kodanike energiakogukonnad)
Riigi/piirkonna asutuste tõhustatud sisemised suhtluskanalid	— Avaliku sektori asutused (kohalikud ja piirkondade omavalitsused, energiaagentuurid ja sotsiaalteenuste osutajad)
Sektoriülesed organisatsioonid, üritused ja väljaanded	— Eraettevõtjad (ehitajad, arhitektid, insenerid, keskkonna- ja energiaaudiitorid ning ehitusdetailide paigaldajad, nagu on määratletud Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2010/31/EL ([1]) artikli 2 punktis 9)

([1]) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 19. mai 2010. aasta direktiiv 2010/31/EL hoonete energiatõhususe kohta (ELT L 153, 18.6.2010, lk 13, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2010/31/oj).

Artikli 22 lõikes 1 osutatud turuosalised on erinevad ja võivad paljudel juhtudel olla „väikesed turuosalised“. Seetõttu võib nende konkreetsete rühmadeni jõudmine tekitada probleeme. Järgmises jaos on esitatud täiendavad näited ja strateegiad selle kohta, kuidas neid tarbijaid tõhusalt kaasata ja nendega suhelda.

5.1.2.2. Kuidas suurendada energiatõhususteabe levitamise mõju?

Energiatõhususe suurendamise puhul on oluline rühm osalised, kellel on otsustusõigus selliste meetmete üle. Vajalik on raamistik, mis pakub stiimuleid ja võimaldab meetmeid ning tõhusat teabevahetust. Selline raamistik võiks olla praktiliste suuniste kujul, mille liikmesriigid annavad välja otsustusõigusega osaliste jaoks. Liikmesriigid võiksid kehtestada ka õigusaktid, milles sätestatakse konkreetsed eesmärgid energiatõhususteabe levitamiseks. Näiteks võiksid liikmesriigid nõuda, et teabe esitamine energiatõhususe kohta oleks avaliku sektori poolse rahastamise eeltingimus.

Üldiselt peaks teabe levitamine tuginema järgmistele põhimõtetele: ([13])

a) läbipaistvad lühi- ja pikaajalised eesmärgid;

b) kindlaksmääratud vastutav asutus, kellel on piisavalt vahendeid ettevõtjate toetamiseks, ning sõnumivahendaja, keda sihtrühm(ad) usaldab;

c) sihtrühm, mis on kitsalt määratletud (näiteks tippjuhtkond) ja hõlmab kõiki asjaomaseid sidusrühmi, kuigi igaühele on kohandatud kampaaniad, mis keskenduvad nende konkreetsele kontekstile;

d) selged sõnumid, mida saab otse tegudeks muuta, ja teabevahetus, mida toetab muutuste teooria;

e) teabepoliitikat saab kasutada koos teiste meetmetega, et kasutada ära sünergiat ([14]). Selle näiteks võiks olla hinnapoliitika, kuna ettevõtted teatavad, et energiatõhususmeetmete rakendamise peamiseks põhjuseks on kulude kokkuhoid ([15]). Seetõttu võiks poliitika, mis suurendaks teadlikkust energiatõhususmeetmete abil saavutatavast kulude kokkuhoiust koos muude takistuste kõrvaldamise meetmetega, olla eriti mõjus teavitamispoliitika.

Kommunikatsioonis võiks rõhutada sotsiaalset, keskkonnaalast ja majanduslikku kasu ning energiatõhususe suurendamisest saadavat mitteenergeetilist kasu, näiteks suuremat mugavust ja heaolu, ning kujutada suuremat energiatõhusust eduna. See on oluline, sest energiatõhususe suurenemist peetakse sageli vähem atraktiivseks, eelkõige võrreldes nähtavamate meetmetega, nagu taastuvenergia tootmise süsteemi paigaldamine (näiteks katusele paigaldatav päikesepaneel) ([16]). Lisaks võiks selline raamistik tasakaalustada inimeste kalduvust arvestada pikaajalist kasu tegelikkusest väiksemana, mis sageli takistab energiatõhususmeetmeid ([17]).

5.2. **Meetmed, mille eesmärk on edendada ja hõlbustada lõpptarbijate ja -kasutajate tõhusat energiakasutust – artikli 22 lõiked 2 ja 3**

5.2.1. *Nõude kohaldamisala*

Artikli 22 lõiked 2 ja 3 on direktiivi 2012/27/EL läbivaadatud artikkel 12. Sätte põhisisu (st asjakohaste meetmete võtmine tõhusa energiakasutuse edendamiseks ja hõlbustamiseks) ei ole võrreldes direktiiviga 2012/27/EL oluliselt muudetud. Direktiiviga (EL) 2023/1791 on sätete kohaldamisala siiski laiendatud, et hõlmata ka lõppkasutajad, ning selles on esitatud mitu täiendavat näidet rakendatavate meetmete kohta.

([13]) Chritiano, A., & Neimand, A., 2017: Stop Raising Awareness Already. Kättesaadav aadressil: Stop Raising Awareness Already (ssir.org) (konsulteeritud 3.10.2023).

([14]) Renders, N., & Meynaerts, E., 2019: Implementation status and effectiveness of Article 17 of the Energy Efficiency Directive. Kättesaadav aadressil: Implementation status and effectiveness of Article 17 of the Energy Efficiency Directive (eceee.org) (konsulteeritud 3.10.2023);
Labandeira et al., 2020: The impacts of energy efficiency policies: Meta-analysis. Kättesaadav aadressil: The impacts of energy efficiency policies: Meta-analysis - ScienceDirect (konsulteeritud 3.10.2023). Alt, M., Bruns, H., Della Valle, N. and Murauskaite-Bull, I., Synergies of interventions to promote pro-environmental behaviors – A meta-analysis of experimental studies, GLOBAL ENVIRONMENTAL CHANGE-HUMAN AND POLICY DIMENSIONS, ISSN 0959-3780, 84, 2024, p. 102776, JRC130163, https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC130163.

([15]) Preziosi, M., Federici, A., & Merli, R., 2022: Evaluating the Impact of Public Information and Training Campaigns to Improve Energy Efficiency: Findings from the Italian Industry. Kättesaadav aadressil: Energies | Free Full-Text | Evaluating the Impact of Public Information and Training Campaigns to Improve Energy Efficiency: Findings from the Italian Industry (mdpi.com) (konsulteeritud 3.10.2023).

([16]) Evans, S., 2014: If energy efficiency is so great, why aren't we doing more of it? Kättesaadav aadressil: If energy efficiency is so great, why aren't we doing more of it? - Carbon Brief (konsulteeritud 3.10.2023).

([17]) Saars, L., Meyer, J., & Madsen, M., 2023: Kurzstudie Energieeffizienzmaßnahmen in der Industrie – Marktnahe und wirtschaftliche Energieeinsparpotentiale in der Industrie. Kättesaadav aadressil: HSNR-Kurzstudie-EnEffPotentiale-Industrie-2023-03-31.pdf (deneff.org) (konsulteeritud 3.10.2023).

5.2.2. *Nõude täitmiseks võimalikud poliitikameetmed*

On kahte liiki meetmeid, mis võiksid edendada ja hõlbustada lõpptarbijate ja -kasutajate tõhusat energiakasutust:

a) käitumisharjumuste muutmise vahendid ja poliitika;

b) toetava raamistiku loomine turuosaliste jaoks, kellele on osutatud artikli 22 lõikes 1.

Kui meetmed hõlmavad riigiabi, tuleb tõhusat energiakasutust edendavatest ja hõlbustavatest meetmetest komisjonile teatada enne nende rakendamist vastavalt ELi toimimise lepingu artikli 108 lõikele 3, välja arvatud juhul, kui need kujutavad endast vähese tähtsusega abi ([18]) või on hõlmatud grupierandiga ([19]).

Tabel 2

Käitumisharjumuste muutmise vahendid ja poliitika

Vahendi/poliitika liik	Kirjeldus
Fiskaalstiimulid	Fiskaalstiimulid hõlmavad maksusoodustuste (nt maksuvähendused, mahaarvamised, krediidid jne) kasutamist energiatõhusa käitumise soodustamiseks ja toetamiseks.
Juurdepääs rahastamisele, vautšeritele, toetustele ja subsiidiumidele	Rahalise toetuse kavad võimaldavad kiirendada energiatõhususe parandamist, kõrvaldades rahaliste vahendite nappuse. Liikmesriigid võiksid lihtsustada juurdepääsu olemasolevatele liidu ja liikmesriikide kavadele, teavitades sidusrühmi toetuskavade kättesaadavusest, toetades neid asjakohaste kavade väljaselgitamisel ja nõustades neid, kuidas igale vahendile ligi pääseda ja seda taotleda.
Riiklikult toetatavad energiatarbimise hindamised ning sihipärased nõustamisteenused ja toetus kodutarbijatele, eelkõige energiaostuvõimetutele inimestele, vähekaitstud tarbijatele ja kohasel juhul nendele inimestele, kes elavad sotsiaaleluruumides;	Kodumajapidamiste energiatarbimise hindamine võib aidata lõpptarbijatel energiat paremini tarbida, suurendada teadlikkust ja anda soovitusi muudatusteks, et edendada energiasäästu ([1]). Arvestades aga märkimisväärset kulu, ([2]) võib olla asjakohane anda avaliku sektori toetust (näiteks toetuse või subsiidiumi vormis) eelkõige energiaostuvõimetutele inimestele, vähekaitstud tarbijatele ja asjakohasel juhul nendele inimestele, kes elavad sotsiaaleluruumides.
Sihipärased nõustamisteenused VKEdele ja mikroettevõtjatele	Energiatarbimise hindamisi ja nõustamisteenuseid võib pakkuda ka väiketarbijatele, kes ei ole kodutarbijad, nagu VKEd ja mikroettevõtjad.
Teavitamine puuetega inimestele kättesaadavas vormis	Liikmesriigid peaksid tegema energiatõhususmeetmeid käsitleva teabe kättesaadavaks kõigile, sealhulgas puuetega inimestele. On olemas sellised vahendid nagu ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ameti (UNHCR) töövahend ([3]) ja liidu rahastatud projekti „Bridging the gap“ suunised, ([4]) mida liikmesriigid saaksid kasutada energiatõhusust käsitleva kommunikatsiooni väljatöötamisel, et muuta see kaasavaks ja puuetega inimestele kättesaadavaks.

([18]) Kooskõlas komisjoni 13. detsembri 2023. aasta määrusega (EL) 2023/2831, milles käsitletakse Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklite 107 ja 108 kohaldamist vähese tähtsusega abi suhtes (ELT L, 2023/2831, 15.12.2023, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2023/2831/oj).

([19]) Eelkõige komisjoni 17. juuni 2014. aasta määrus (EL) nr 651/2014 ELi aluslepingu artiklite 107 ja 108 kohaldamise kohta, millega teatavat liiki abi tunnistatakse siseturuga kokkusobivaks (ELT L 187, 26.6.2014, lk 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2014/651/oj) (üldine grupierandi määrus).

Vahendi/poliitika liik	Kirjeldus
Näidisprojektid	Parimate tavade ja edukate energiatõhususprojektide näidete jagamine on väga oluline, et kehutada tarbijaid ja lõppkasutajaid osalema energiatõhususe parandamises. Olenevalt näitest võib seda meedet kohaldada kõigi asjaomaste rühmade suhtes. Paljutõotav lähenemisviis on keskendada selliste näidete põhisõnum kulude kokkuhoiule energiatõhususe parandamise kaudu.
Tegevus töökohal	Lõpptarbijate ja lõppkasutajate teavitamisele suunatud tegevust võivad korraldada tööandjad töökohtadel. See lihtsustab eri inimesteni jõudmist. Sarnaselt näidisprojektidega võib neid tegevusi sõltuvalt nende sisust kohaldada kõigi asjaomaste rühmade suhtes. Lisaks võiks näidisprojekte tutvustada töökohas. Ühtlasi võiks asjakohane tegevus hõlmata koolitust selle kohta, kuidas säästa töökohal energiat, mis on eriti oluline energiamahukates sektorites.
Koolitustegevus	Energiatõhususe suurendamiseks on väga oluline koolitada spetsialiste ja teisi turuosalisi (näiteks kodumajapidamised, VKEd, mikroettevõtjad, majahaldurid, hooldustöötajad, kohalikud ametnikud), kuidas hinnata energiatarbimist ja rakendada energiatõhususmeetmeid nõuetekohaselt. Selline koolitustegevus võib aidata kõrvaldada energiatõhususmeetmete olulisi kitsaskohti, nagu kvalifitseeritud nõustajate ja tööliste nappus.
Digivahendid	Digitaliseerimine pakub suurt potentsiaali energiatõhususe rakendamise ja järelevalve tõhustamiseks selliste vahendite abil nagu nutitelefonirakendused ja veebimaterjalid ([5]). Digivahendid võivad olla eriti väärtuslikud kogukonna vajadustele paremini kohandatud kaasamise edendamisel, kõige kulutõhusama energiasäästu saavutamisel ning vähekaitstud leibkondade kindlakstegemisel ja nendega tegelemisel. Eelkõige kehtib see nutiarvestite puhul, mis võivad aidata kindlaks teha ka nn varjatud energiaostuvõimetuid. Nende vahendite hulka võivad kuuluda virtuaalauditid, nutiarvestid energiatarbimise jälgimiseks, kommunikatsioonivahendid, mis annavad ajakohast teavet energiatõhususe kohta jne. Võimalikud meetmed leiab projekti NUDGE kodulehelt ([6]).
Kaasamisstrateegiad	Kaasamisstrateegiad võivad olla eriti tõhusad käitumisharjumuste muutmisel, kuna need hõlmavad eri sidusrühmi ning võivad julgustada kohustuste võtmist, suurendada usaldust ja jagada häid tavasid ([7]). Liikmesriigid võiksid arvestada, et kaasamisstrateegiate edukus on suurem, kui ([8]): — need on osa laiemast raamistikust, milles seatakse riigi, piirkonna või kohalikul tasandil selged eesmärgid energiatõhususe suurendamiseks, ning neid täiendavad tagasisidemeetmed ja/või investeerimisstrateegiad; — osalejate vahel on juba olemas suhe (näiteks kogukonnasiseselt); — on olemas eeskuju, mis valitud rühmaga suhestub.

([1]) S3C, 2015: Energy audits for households. Kättesaadav aadressil: S3C (2015) Guideline: Energy audit for households (konsulteeritud 3.10.2023).

([2]) ELis jääb see hinnanguliselt vahemikku 180–500 eurot sõltuvalt ruumide liigist ja suurusest (allikas: S3C (2015). Energy audits for households. Kättesaadav aadressil: S3C (2015) Guideline: Energy audit for households (konsulteeritud 3.10.2023).

([3]) UNHCR. Accessible Communication for Persons with Disabilities. Kättesaadav aadressil: AAP Operational Guidance | UNHCR *https://www.unhcr.org/sites/default/files/2022-12/UNHCR_AAPTool_CT_Accessible_Communication_for_PwD.pdf* (konsulteeritud: 3.10.2023).

([4]) Bridging the Gap, 2018: Inclusive and accessible communication guidelines. Kättesaadav aadressil: BtG_Inclusive-and-accessible-Communication-Guidelines.pdf (bridgingthegap-project.eu) (konsulteeritud 3.10.2023).

([5]) IEA, 2021: Better energy efficiency policy with digital tools. Kättesaadav aadressil: Better energy efficiency policy with digital tools – Analysis - IEA (konsulteeritud 3.10.2023).

Vahendi/poliitika liik	Kirjeldus

([6]) Nudge, 2023: Koduleht. Kättesaadav aadressil: Nudge • Nudging consumers towards energy efficiency through behavioural science (nudgeproject.eu) (konsulteeritud 3.10.2023).
([7]) Interreg, 2018: Behaviour change for energy efficiency. Kättesaadav aadressil: https://euagenda.eu/upload/publications/untitled-192854-ea.pdf (konsulteeritud 3.10.2023).
([8]) EEA, 2013: Achieving energy efficiency through behaviour change: what does it take? Kättesaadav aadressil: Achieving energy efficiency through behaviour change: what does it take? — European Environment Agency (europa.eu) (konsulteeritud 3/10/2023).

5.2.3. *Mõõtmine, seire, kontroll, kvaliteet ja tõendamine*

Artikli 22 lõike 2 kohaselt peavad liikmesriigid lisama oma riiklikesse strateegiatesse meetmed, mille eesmärk on edendada ja hõlbustada lõpptarbijate ja -kasutajate tõhusat energiakasutust. Need riiklikud strateegiad hõlmavad Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2018/1999 ([20]) kohast lõimitud riiklikku energia- ja kliimakava või direktiivi 2010/31/EL kohaselt kehtestatud pikaajalist renoveerimisstrateegiat. Liikmesriigid võiksid need meetmed integreerida ka konkreetselt energiatõhususe parandamiseks vastu võetud strateegiatesse.

5.3. **Ühtne kontaktpunkt (OSS) tehniliseks, haldus- ja finantsnõustamiseks energiatõhususe valdkonnas – artikli 22 lõiked 4, 5 ja 6**

5.3.1. *Nõude kohaldamisala*

Liikmesriigid peavad koostöös asjaomaste asutustega ja asjakohasel juhul erasektori sidusrühmadega looma OSSi või samalaadse mehhanismi.

5.3.2. *Nõude täitmiseks võimalikud poliitikameetmed*

Võttes arvesse OSSi pikaajalist olemust, on soovitatav, et OSSi loomine põhineks pikaajalistel õigusraamistikel (nt riiklik energia- ja kliimakava ning pikaajaline renoveerimisstrateegia) ja et sellel oleks stabiilne poliitiline kohustus saavutada kliima- ja energiaeesmärgid, sealhulgas toetada energiatõhususe parandamist ([21]).

Liikmesriigid võiksid määrata ühtse OSSi loomise, haldamise ja rahastamise eest vastutavaks asutuseks konkreetse avalik-õigusliku või eraõigusliku asutuse. Võimalikud on erinevad OSSi konfiguratsioonid ([22]). Liikmesriigid võivad valida konfiguratsiooni, mis sobib kõige paremini kohaliku kontekstiga, kui selle teenus sobib kasusaajatele: ([23])

a) 100 % **avalik-õiguslik** – OSS kuulub kohalikule, piirkonna või riigi ametiasutusele, kes vastutab selle loomise, haldamise ja rahastamise eest;

b) 100 % **eraõiguslik** – OSSi omanik, haldaja ja rahastaja on eraõiguslik isik ja see võib olla tööstusharupõhine (tootja, paigaldaja, kelle eesmärk on laiendada oma tegevust); energiateenuse ettevõtja põhine (olemasolev energiateenuse ettevõtja juba rahastab energiatõhususmeetmeid ja otsustab oma tegevust laiendada); või konsultandipõhine (erakonsultandid, kes soovivad oma tegevust laiendada, viies kliendid kokku töövõtjate ja tarnijatega);

([20]) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. detsembri 2018. aasta määrus (EL) 2018/1999, milles käsitletakse energialiidu ja kliimameetmete juhtimist ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusi (EÜ) nr 663/2009 ja (EÜ) nr 715/2009, Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiive 94/22/EÜ, 98/70/EÜ, 2009/31/EÜ, 2009/73/EÜ, 2010/31/EL, 2012/27/EL ja 2013/30/EL ning nõukogu direktiive 2009/119/EÜ ja (EL) 2015/652 ning tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 525/2013 (ELT L 328, 21.12.2018, lk 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2018/1999/oj).
([21]) Interreg Europe, 2019: Supporting energy renovation of private households through One-Stop Shops. Kättesaadav aadressil: Policy brief on One-Stop-Shops.pdf (interregeurope.eu) (konsulteeritud 3.10.2023).
([22]) Interreg Europe, 2019: Supporting energy renovation of private households through One-Stop Shops. Kättesaadav aadressil: Policy brief on One-Stop-Shops.pdf (interregeurope.eu) (konsulteeritud 3.10.2023). JRC, 2021: One-stop shops for residential building energy renovation in the EU. Kättesaadav aadressil: JRC, 2021: One-stop shops for residential building energy renovation in the EU (konsulteeritud 3.10.2023).
([23]) OSSi loomisel ja eelistatud mudeli valimisel peaksid liikmesriigid võtma nõuetekohaselt arvesse ELi toimimise lepingu artikli 108 lõike 3 kohast kohustust teatada enne rakendamist kõigist meetmetest, mis sisaldavad riigiabi ELi toimimise lepingu artikli 107 lõike 1 tähenduses, välja arvatud juhul, kui sellised meetmed on hõlmatud grupierandiga.

c) **avaliku ja erasektori partnerlus** – avaliku sektori asutused ja erasektori sidusrühmad teevad koostööd ja jagavad vastutust (näiteks riigi omandis olevat ja rahastatavat OSSi haldab eraettevõte);

d) **ühistu** – sidusrühmad töötavad välja OSSi ühistu vormis.

Lisaks OSSi loomisele võivad liikmesriigid luua samasuguseid mehhanisme, mis pakuvad samaväärseid teenuseid. Sellised alternatiivid on näiteks nõustamine kaugvahendite, näiteks veebisaidi, äpi või abitelefoni kaudu. Lisaks on olemas ka füüsilise kontakti võimalused, näiteks korraldades energiatõhususseminare kohaliku kogukonna liikmete kaudu või kasutades meetodeid, mis sarnanevad uksest ukseni turustamisega.

5.3.2.1. Kasusaajad

OSS võiks pakkuda üldisi teenuseid kodumajapidamistele (st üksikmajapidamistele või korteriühistutele) ja väiketarbijatele, kes ei ole kodumajapidamised (nt VKEd, mikroettevõtjad ja avaliku sektori asutused). Käesolevate suuniste punktis 5.3.2.2 soovitatud terviklikke teenuseid võiks kohandada ja vajaduse korral sobitada erinevate elamutüüpide jaoks (pöörates erilist tähelepanu kõige halvemate tõhususnäitajatega hoonetele), võttes arvesse kohalikku konteksti. Lisaks tuleks välja töötada spetsiaalsed teenused ja teha need kättesaadavaks konkreetsetele sihtrühmadele, näiteks vähekaitstud leibkondadele või akrediteeritud ettevõtjatele ja paigaldajatele, kes pakuvad renoveerimisteenuseid. Samuti on võimalik, et OSS pakub kommertsteenuseid suurematele mittekodutarbijatele, näiteks suurettevõtetele, kui see ei võta ressursse ära ettenähtud kasusaajatelt. OSS võib aidata lahendada ka huvide lahknevuse probleemi (vahenduse kaudu) ja rahalist puudujääki, millega paljud omanikud kokku puutuvad.

5.3.2.2. Teenused ja tegevused

OSSi pakutavaid teenuseid ja tegevusi saab struktureerida energiatõhususmeetmete täisteenuste väärtusahela alusel ja terviklikust lähenemisviisist lähtudes. OSSi teenuste näited on esitatud tabelis 3 ([24]).

Tabel 3

OSSi teenuste näited

Väärtusahel	Kirjeldus	Teenuste näited
Hindamine	Teenused, mille eesmärk on hinnata praegust energiatõhusust ja tulemuslikkust, et tuua esile parandamist vajavad valdkonnad ja meetmete võimalik mõju.	— Ühe- või kaheetapiline hindamine: 1) esialgne veebipõhine hindamine põhiparameetrite alusel, 2) kohtumine OSSiga (kohapeal või kontoris) — Energiatõhususe ning tarbijate vajaduste ja käitumise analüüs/audit
Juhendamine	Teenused, millega nõustatakse ja abistatakse kliente nende energiatõhususe parandamise kavade väljatöötamisel, milles määratakse kindlaks võimalikud täiustused ja mis on suunatud põhjalikule renoveerimisele.	— Energiatõhususe parandamise kava väljatöötamine ja/või hoonete renoveerimispass ([1]) koos konkreetsete tegevuspunktide ja prioriteetide seadmisega — Praeguse ja tulevase energiatõhususe, sealhulgas kulude, tulude ja säästu arvutamine — Eesmärkide seadmine ja garanteeritud säästu kindlakstegemine

([24]) Interreg Europe, 2019: Supporting energy renovation of private households through One-Stop Shops. Kättesaadav aadressil: Policy brief on One-Stop-Shops.pdf (interregeurope.eu) (konsulteeritud 3.10.2023). JRC, 2021: One-stop shops for residential building energy renovation in the EU. Kättesaadav aadressil: JRC, 2021: One-stop shops for residential building energy renovation in the EU (konsulteeritud 3.10.2023).

Väärtusahel	Kirjeldus	Teenuste näited
Juurdepääs rahastusele	Teenused, mille eesmärk on pakkuda klientidele finantsnõustamist ja -abi. OSS võib pakkuda rahastamislahendusi ise või tegutseda vahendajana klientide ja finantsasutuste vahel.	— Finantsplaani väljatöötamine — Olemasolevate vahendite kindlakstegemine: omavahendid, riiklikud rahastamiskavad, rahastamisvahendid või nende kombinatsioon.
Rakendamine	Need teenused hõlmavad sobivate töövõtjate valimist, lepingute sõlmimist, loamenetluste/lubade haldamist, ehitusprotsessi jälgimist.	— Sobivate töövõtjate kindlakstegemine, valimine ja nendega kontakteerumine — Loamenetluste algatamine ja lubade haldamine — Lepingute kavandamine ja koostamine
Kvaliteedi tagamine	OSS võib osutada kvaliteedi tagamise teenuseid, mis on seotud töövõtjate kindlakstegemisega (st tagades, et töövõtjad on kvalifitseeritud ja sertifitseeritud) ja meetmete rakendamisega (st tööde kontrollimine ja protsessi järelevalve).	— Kvalifitseeritud energiatõhususspetsialistide ja töövõtjate kindlakstegemine — Rakendamise inspekteerimine ja kontroll — Selle tagamine, et mõlemad pooled (kliendid ja töövõtjad) on nõuetekohaselt kindlustatud
Järelevalve ja järelmeetmed	Järelevalve ja järelmeetmed võivad hõlmata ka hooldusteenuseid ning nii töövõtjate kui ka tarbijate rahuloluaruandeid. See hõlmab ka koostööd SPCga õigusküsimustes.	— Nutiarvestite paigaldamine — Energiaauditite järelmeetmed — Energiaarvete aruanded — Rahulolu-uuring — Hooldusteenuste pakkumine — Garantii aspektide käsitlemine töövõtjatega — Aruanded tegeliku energiasäästu kohta — Koostöö SPCga
Valdkonnaülene tegevus	Hõlmatud võiks olla ka valdkonnaülene tegevus, mille eesmärk on suurendada teadlikkust energiatõhususe eelistest, levitada teavet, pakkuda koolitusi jne.	— Teadlikkuse suurendamine: anda teavet energiatarbimiskäitumise ning kättesaadavate energialahenduste (näiteks tõhusad küttesüsteemid, taastuvenergia, energiasalvestus) kohta — Teabe levitamine: koguda tüpoloogia kaupa koondandmeid energiatõhususprojektide kohta, jagada kogemusi ja avalikustada need — Koolitused

([1]) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 24. aprilli 2024. aasta direktiiv (EL) 2024/1275 hoonete energiatõhususe kohta (ELT L, 2024/1275, 8.5.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2024/1275/oj), artikkel 12.

Liikmesriigid peaksid tagama, et OSS pakub sihtteenuseid energiaostuvõimetutele inimestele, vähekaitstud tarbijatele ja madala sissetulekuga leibkondades elavatele inimestele. Juurdepääsu parandamiseks võiks OSS pakkuda spetsiaalseid teenuseid, mis on kodumajapidamiste jaoks tasuta. Oluline on ka OSSi nõustajate ja vähekaitstud leibkondade kodudes potentsiaalselt tööd tegevate ettevõtjate koolitamine ja nende teadlikkuse suurendamine ([25]).

([25]) Vt näiteks STEP H2020 projekt energiaostuvõimetute leibkondade kaasamise kohtahttps://www.stepenergy.eu, the Opelanga One-stop-shop in the Basque region https://opengela.eus/en.

5.3.2.2.1. Sihtrühmani jõudmine, teadlikkus ja teave

Madala sissetulekuga ja vähekaitstud leibkondadele suunatud lisateenused võiksid hõlmata järgmist:

a) raskesti ligipääsetavate rühmadeni jõudmine,([26]) kasutades kättesaadavat vormi, meediat, üritusi ja kohalikke partnereid, et tõsta teadlikkust meetoditest, mis aitavad vähendada suuri energiaarveid ja suurendada mugavust ning meelitada kodumajapidamisi OSSi teenuste juurde. Kogukonnas tegutseva organisatsiooni teavitustegevus võib aidata ületada usaldustõkkeid ja luua vastastikuse suhtlemise kaudu aktsepteerimise kultuuri;

b) teadlikkuse suurendamine energiaostuvõimetusest koos partnerite ja tugivõrgustikega, näiteks sotsiaalteenuste, tervishoiuteenuste ja tarbijaorganisatsioonide valdkonnas. Koolituse väljatöötamine olemasolevate nõustajate ja kohalike kontaktpunktide jaoks, et nad mõistaksid energiaostuvõimetust ja selle põhjuseid ning leiaksid lahendusi;

c) tugivõrgustiku loomine, et toetada leibkondi takistuste ületamisel väljaspool OSSi teenust. Madala sissetulekuga või vähekaitstud leibkondade puhul võib olla suurem tõenäosus, et neil on keerulised eluasemeküsimused ning turvalisus-, sissetuleku- ja võlaprobleemid, mis võivad piirata nende suutlikkust tegelda energiatõhususega. Neid probleeme võib aidata lahendada ristviidetega muudele tugiteenustele, nagu eluase, tervishoid ja sotsiaalhoolekanne, energiaombudsman, tarbija huve esindavad organisatsioonid ja õigusnõustamine;

d) teave õiguste kohta energia- ja eluasemeturgudel, sealhulgas täpsete arvete esitamise, elektrienergia väljalülitamise, võlgade sissenõudmise ja eluasemestandardite kohta, eelkõige üüritud eluasemete puhul;

e) toetus, et määrata kindlaks leibkondade konkreetsed eesmärgid energiatõhususmeetmete võtmisel – näiteks vähendada arveid, tõsta sisetemperatuuri või aidata kaasa konkreetsete tervisenäitajate saavutamisele;

f) paigaldus-/renoveerimisjärgne toetus, et tagada uue tehnoloogia toimimine ja asjakohane programmeerimine, et oodatavad või soovitud tulemused (energiasääst või suurem mugavus) oleks saavutatud ja et leibkondi toetataks vajalike kohanduste tegemisel. See võib hõlmata toetust tekkida võivate lepinguvaidluste lahendamiseks.

5.3.2.2.2. Sotsiaal-tehniline nõustamine ja tugi ning juurdepääs renoveerimise rahastamisele

Madala sissetulekuga ja vähekaitstud leibkondadele suunatud lisateenused võiksid hõlmata järgmist:

a) täielikult rahastatud energiaauditid ja energiatõhususekspertide külastused, et mõista nii kodu tehnilist seisundit kui ka leibkonnaliikmete olukorda ja vajadusi;

b) vähekaitstud isikute abistamine, et nad saaksid pidada läbirääkimisi oma üürileandjaga hoone renoveerimiseks kõigile osalistele vastuvõetaval viisil, mõistes oma õigusi ja üürisektori eeskirju, ning vajaduse korral saada õigusnõustamist ja olla esindatud;

c) läbiv toetus kogu renoveerimisprotsessile, pakkudes kõrgemat teenuste taset kui teistele kodumajapidamistele. See võiks hõlmata spetsiaalset renoveerimisjuhti, kellel on asjakohane koolitus ja protokollid;

d) juurdepääsu võimaldamine sobivale toetusele (toetuskõlblikkuse kontrollimine, taotluste täitmine jne) ning selgitused sobivate rahastamismehhanismide kohta, et lahendada rahastamispuudujääk, kui toetus ei kata meetmete kõiki kulusid. Direktiivi (EL) 2023/1791 artiklit 24 käsitlevates suunistes on esitatud teave madala sissetulekuga leibkondadele sobivate rahastamisvahendite kohta.

5.3.2.2.3. Energiaarvetealane nõustamine ja tugi

Madala sissetulekuga ja vähekaitstud leibkondadele suunatud lisateenused võiksid hõlmata järgmist:

a) tugi energiaarvete mõistmiseks, arvete täpsuse ja energiatariifi sobivuse kontrollimiseks ning juurdepääsuks mis tahes rahalisele toetusele, mille jaoks leibkond on toetuskõlblik;

b) kontrollimine, kas leibkondadel on juurdepääs kõikidele sissetulekutoetustele, millele neil on õigus (mida pakub kas OSS või tugivõrgustik).

([26]) UsersTCP, 2020: Hard-to-Reach Energy Users: A Literature Review. Kättesaadav aadressil: HTR-Task-Literature-Review_EBook.pdf (userstcp.org) (konsulteeritud 3.10.2023).

5.3.2.3. Majandus- ja rahastamismudel

OSSi tegevuskulud hõlmavad tavaliselt inimressursse, kontoriruume ning IT-vahendeid ja -tuge. Kulud võivad varieeruda sõltuvalt pakutavatest teenustest, asukohast ja toetuse tasemest. OSSi rahastamiseks on erinevaid majandus- ja rahastamismudeleid. Üks lähenemisviis on pakkuda klientidele tasuta teenuseid ja rahastada OSSi avaliku sektori eelarvetest või erasektori vahenditest. Teise võimalusena võiks OSS võtta teenuste eest tasu kas fikseeritud hinnana teenuse/paketi kohta või protsendina energiatõhususprojekti kogukuludest. Veel üks võimalus on ühendada üksikud OSSi teenused valdkonnaüleste teenustega, pidades OSSi teenuseid tasuta teenusteks, makstes samal ajal valdkonnaüleste teenuste eest. Liikmesriigid võivad vabalt valida majandus- ja rahastamismudeli, mis vastab pakutavate teenuste valikule ja hinnangulistele tegevuskuludele ([27]).

Liikmesriigid võivad OSSi loomiseks kasutada ka liidu toetust. On mitmeid liidu rahastamisallikaid, mis pakuvad lahendusi OSSi loomiseks ([28]):

a) **Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondidest** eraldati aastatel 2014–2020 energiatõhususele 18 miljardit eurot. Käesoleval perioodil (2021–2027) antakse täiendavat toetust. Neid vahendeid saab kasutada uute energiatõhusust toetavate rahastamisvahendite, sealhulgas OSSi väljatöötamiseks;

b) **Euroopa Investeerimispank** (EIP) – arukate hoonete aruka rahastamise rahastu on EIP kavandatud rahastu, millega antakse toetusi, mida saab kasutada energiatõhususprojektide tagatisena. Sellega soovitakse toetada spetsiaalse kohaliku või piirkondliku OSSi arendamist;

c) **Interreg Europe** – Interregi Euroopa poliitika õppeplatvorm võib toetada piirkondi, kes soovivad OSSi välja töötada, kasutades selleks Interregi vahendeid ja teenuseid, sealhulgas hea tava andmebaasi ja tellitavat eksperdituge, mis hõlmab hindamisteenust ja kasutajatuge.

5.3.2.4. Praktiline korraldus

OSS võiks olla riigisiseselt võrgustikega ühendatud, et vahetada parimaid tavasid ja saada kasu mastaabisäästust, mõistes samal ajal hästi kohalikku konteksti, turgu ja sidusrühmi, et teha kindlaks lüngad ja olemasolevad pakkumised, kohandada teenuste valikut vastavalt kohalikule olukorrale ja selgitada välja kõige rohkem toetust vajajad. Liikmesriigid peaksid tagama, et kõigil inimestel on juurdepääs ühtsele kontaktpunktile, tagades territooriumi piisava füüsilise kaetuse ning pakkudes interneti ja telefoni teel kontakteerumise võimalust (näiteks suhtlus veebisaidi/platvormi kaudu). See on eriti oluline, kui sihtrühm on vähekaitstud rühm. OSS peaks olema integreeritud kohalikku konteksti ja seda peaksid haldama kohalikud liikmed. OSSi loomisel võiks arvesse võtta järgmisi üksikasju: ([29])

a) **OSSi struktuuri kindlaksmääramine** – OSS täidab mitmesuguseid ülesandeid, mistõttu on kasulik integreerida digitaalsed ja kohapeal osutatavad teenused. Näiteks võib esialgse hindamise läbi viia võimalik klient, kes vastab veebisaidil esitatud küsimustele „jah/ei“. OSS võib kasutada ka tehisintellekti pakutavaid tohutuid võimalusi, näiteks keerukaid vestlusfunktsioone veebisaidil. Kohapeal osutatavad teenused aitavad suurendada usaldust, eriti kõige vähem kaitstud inimeste jaoks, kelle jaoks on füüsilise kohalviibimise kanal tõhusam usaldusprobleemide ja muude piiravate tegurite, näiteks digilõhe tõttu. Kohapeal osutatavad teenused võimaldavad ka eespool kirjeldatud keerukate teenuste osutamist. Näiteks hõlbustab füüsiline kohalolek renoveerimiseesmärkide kindlaksmääramist ja hoone põhjalikku hindamist koos kliendiga. Kombinatsioon kontorist, mida potentsiaalsed huvilised saavad külastada, ja internetipõhistest teenustest võib suurendada klientide arvu, eelkõige ligipääsuraskustega rühmade seas.

([27]) OSSi loomisel ja eelistatud mudeli valimisel peaksid liikmesriigid võtma nõuetekohaselt arvesse ELi toimimise lepingu artikli 108 lõike 3 kohast kohustust teatada enne nende rakendamist kõigist meetmetest, mis sisaldavad riigiabi ELi toimimise lepingu artikli 107 lõike 1 tähenduses, välja arvatud juhul, kui sellised meetmed on hõlmatud grupierandiga.

([28]) Interreg Europe, 2019: Supporting energy renovation of private households through One-Stop Shops. Kättesaadav aadressil: Policy brief on One-Stop-Shops.pdf (interregeurope.eu) (konsulteeritud 3.10.2023).

([29]) Energy Cities, 2020: How to set up a one-stop-shop for integrated home energy renovation? Kättesaadav aadressil: How to set up a one-stop-shop for integrated home energy renovation? - Energy Cities (energy-cities.eu) (konsulteeritud: 3.10.2023).

b) **Kliendisegmentide ja nende vajaduste kindlakstegemine** – OSSi loomise protsessi võiks alustada riigi ja kohaliku tasandi sidusrühmade (st riigiasutuste, ettevõtjate, energiaettevõtjate, kodanike, energiatõhususe spetsialistide, otsustajate) täieliku kaardistamisega. OSSi kontseptsiooni väljatöötamiseks ja eesmärkide seadmiseks võiks kokku kutsuda eri sidusrühmad. Kaardistamisel võiks arvesse võtta ka võimalikke kasusaajaid ja nende vajadusi.

c) **Teenuste disain** – kasusaajate liikide ja nende vajaduste alusel saab välja töötada asjakohased teenused. OSS võiks pakkuda välja iga kliendisegmendi väärtuse, st teha kindlaks pakutavatest teenustest saadava kasu ja selle, kuidas toetused võimaldavad täita turulünki.

d) **Kulustruktuuri ja tuluvoogude kindlaksmääramine** – sõltuvalt valitud kliendisegmentidest ja osutatud teenustest kohaldatakse OSSi suhtes erinevaid püsi- ja muutuvkulusid, mida on võimalik kindlaks teha. OSSi loomise eest vastutav asutus võiks kindlaks teha ka tuluvood ning määrata kindlaks ühtse kontaktpunkti majandus- ja rahastamismudeli. Kõige vähem kaitstud rühmi tuleks alati kaitsta. Tuleks teha täiesti selgeks, et kõige vähem kaitstud rühmade taotlused ei tohi muutuda ebaõiglaseks võimaluseks kasumit teenida. Vähekaitstud inimesed on tundlikumad kognitiivse kallutatuse mõju suhtes, mis kahjustab nende otsuste tegemist ebaoptimaalsete tingimuste tõttu, milles nad elavad. Seda kognitiivset kallutatust võivad kuritarvitada pahatahtlikud erasektori osalejad, kes saavad mõjutada inimesi leppima tariifide ja tingimustega, mis ei ole nende jaoks tegelikult optimaalsed. Eritariifid ja läbipaistvus tuleks tagada eelkõige kõige vähem kaitstud isikutele. Selleks, et teha kindlaks, millal on tegemist mõjutamisega ja millal tuleks selle eest karistada, saab kasutada käitumisteadust ([30]).

e) **Peamiste partnerite ja ressursside kindlaksmääramine** – vastutav asutus võiks määrata kindlaks kõige olulisemad partnerid (näiteks kohalikud ja piirkondade omavalitsused, kutseorganisatsioonid, kinnisvarabürood, pangad, finantsasutused, kindlustusseltsid jt) ning määratleda selgelt nende rolli ja panuse OSSi tegevusse. OSSi tegevuseks vajalikud peamised füüsilised, inim-, rahalised ja intellektuaalsed ressursid võiks samuti selgelt kindlaks määrata.

f) **Kliendisuhete ja suhtluskanalite kindlaksmääramine** – iga kliendisegmendi jaoks võiks kindlaks määrata / täpsustada sobivad kliendisuhtetüübid (virtuaalne *vs.* füüsiline OSS) ja suhtluskanalid (nt individuaalsed kohtumised, infotunnid, digitaalsed kommunikatsioonivahendid (veebisait, uudiskiri, sotsiaalmeedia jne), peamiste partnerite kanalid).

5.3.3. *Kuidas saavad OSSid koguda tüpoloogia kaupa koondandmeid?*

Artikli 22 lõike 5 punktis b on sätestatud, et OSSid koguvad tüpoloogia kaupa koondandmeid energiatõhususprojektide kohta, jagavad kogemusi ja avalikustavad need. Andmete kogumine OSSi kaudu võib aidata luua terviklikku, usaldusväärset, esinduslikku ja asjakohast koondstatistikat ja teavet energiatõhususe kohta. Lisaks võimaldab see parandada OSSi toimimist, jagada häid tavasid teiste liikmesriikide või riikide, piirkondade ja kohalike sidusrühmadega ning suurendada turuosaliste teadlikkust energiatõhususest. OSSil on hea võimalus koguda ka üksikasjalikke andmeid energiatõhususe kohta. OSSi käsutuses olevad ja kogutud andmed jagunevad järgmistesse põhivaldkondadesse:

a) tegevusandmed, sh näiteks tegevus- ja teeninduskulud, saadud päringud, osutatud teenuste arv ja liik, kasusaajate arv ja liik;

b) klientide rahulolu, sealhulgas teenuste kättesaadavusega;

c) leibkondade andmed, eelkõige leibkondade kõlblikkuse kohta saada toetusi, mis on ette nähtud madalama sissetulekuga või energiaostuvõimetutele leibkondadele. Loomulikult tuleks sel juhul kohaldada konfidentsiaalsust ja Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2016/679 ([31]) nõudeid;

([30]) Della Valle, N. and Sareen, S., Nudging and boosting for equity Towards a behavioural economics of energy justice, ENERGY RESEARCH and SOCIAL SCIENCE, ISSN 2214-6296, 68, 2020, p. 101589, JRC125190, https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC125190.

([31]) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (ELT L 119, 4.5.2016, lk 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj).

d) hoonete/kodude energiaauditi andmed, sh direktiivi (EL) 2024/1275 artikli 22 kohase hoonete energiatõhususe andmebaasi kaudu;

e) mõju, mida võib määratleda kui edukuse määra alates päringust kuni soovitud tulemuseni, näiteks paigaldatud energiatõhususseadmed või muutunud käitumine, iga teavitustegevuse tulemuslikkus päringute tekitamisel.

5.4. **Vaidluste kohtuvälise lahendamise mehhanismid – artikli 22 lõige 8**

5.4.1. *Nõude kohaldamisala*

Artikli 22 lõikega 8 laiendatakse direktiivi (EL) 2019/944 artiklis 26 sätestatud õigust „lihtsale, õiglasele, läbipaistvale, sõltumatule, tulemuslikule ja tõhusale“ vaidluste kohtuvälisele lahendamisele ning vaidluste lahendamise organite kvaliteedikriteeriume:

a) lõppkasutajatele. artikli 22 lõige 8 on seotud artikliga 21, kuna sellega nähakse ette vaidluste kohtuväline lahendamine, mis on seotud artiklis 21 lõppkasutajatele antud uute õigustega (vt käesolevate suuniste 4. jagu);

b) vähekaitstud tarbijatele, energiaostuvõimetutele inimestele ja asjakohasel juhul nendele inimestele, kes elavad sotsiaaleluruumides.

Õigus kohtuvälisele lahendamisele hõlmab vaidlusi, mis tulenevad direktiivis (EL) 2023/1791 sätestatud õigustest ja kohustustest. See ei hõlma mitte ainult kütte, jahutuse ja sooja tarbevee tarnijaid (sõnaselgelt nimetatud artiklis 21), vaid ka näiteks direktiivi (EL) 2023/1791 kohaldamisalasse kuuluvaid rahastajaid, energiaaudiitoreid, energiateenuste osutajaid ja kutsealasid, nagu arhitektid ja insenerid. Direktiiviga (EL) 2023/1791 antud eriõigused on seotud järgmisega:

c) maagaasi koguse mõõtmine (artikkel 13), kütte, jahutuse ja sooja tarbevee mõõtmine (artikkel 14) ning tarbimispõhine mõõtmine (artikkel 15);

d) usaldusväärne ja täpne arve, mis põhineb maagaasi (artikkel 17) ning kütte, jahutuse ja sooja tarbevee (artikkel 18) tegelikul tarbimisel;

e) maagaasi tarbimise mõõtmise andmetele ja arvel esitatava teabele juurdepääsu kulu (artikkel 19) ning kütte, jahutuse ja sooja tarbevee tarbimise mõõtmise andmetele, arvetel esitatavale teabele ja tarbimisandmetele juurdepääsu kulu (artikkel 20);

f) kütte, jahutuse ja sooja tarbevee tarbimisega seotud lepingulised põhiõigused (artikkel 21), mis on kehtestatud direktiiviga (EL) 2023/1791.

5.4.2. *Nõude täitmiseks võimalikud poliitikameetmed*

Artikli 22 lõige 8 võimaldab olemasolevatel vaidluste kohtuvälise lahendamise organitel (reguleeriv asutus, energiaombudsman või tarbijakaitseorgan) laiendada oma oskusi ja teenuseid, et need hõlmaksid uusi nõudeid, tingimusel et need on sama tulemuslikud. Liikmesriigid peaksid õigusaktides selgitama, kuidas juurdepääs vaidluste kohtuvälise lahendamise mehhanismidele on lihtne, õiglane, läbipaistev, sõltumatu, tulemuslik ja tõhus.

Liikmesriigid võivad kasutada võimalust vaidluste kohtuvälise lahendamise teenuste läbivaatamiseks ja laiendamiseks, et need hõlmaksid artiklis 22 sätestatud nõudeid, et parandada teenuste kättesaadavust ja osutamist.

Selleks et kohandada neid teenuseid vastavalt artikli 22 nõuetele, peaks olemasolevate teenuste raames laiendama nõustamis- ja lahendusteenuseid lõpptarbijatele ja nende lepingupartneritele, eelkõige neile, kes pakuvad kaugkütet, -jahutust ja sooja vett. Vahendusteenus peaks hõlmama artiklis 21 sätestatud uute õigustega seotud vaidlusi.

Teenuseid tuleks kohandada nii, et need vastaksid energiaostuvõimetute inimeste, vähekaitstud tarbijate ja asjakohasel juhul nende inimeste vajadustele, kes elavad sotsiaaleluruumides:

a) teha teavitustööd, et **suurendada tarbijate õiguste alast põhiteadlikkust**, ja suunata see konkreetsetele elanikkonna- ja muudele rühmadele, kes on vaidluste lahendamise kliendibaasis alaesindatud ([32]). Teadlikkuse suurendamisel võivad rolli mängida vähekaitstud ja energiaostuvõimetute leibkondade kasutatavad teenused (näiteks sotsiaalteenused, eluasemeorganisatsioonid, tarbijarühmad, energiakohvik, energiaombudsman, tervishoiuteenused ja arstid). Oluliseks vahendiks võivad olla ka ennetavad meetmed teadlikkuse suurendamise meetmete suunamiseks sündmustele, mis kujutavad endast konkreetset ohtu tarbijatele (nt energiahinnakriis), ning ühiskaebustele ja õigusrikkumistele (näiteks väärmüük);

b) **parandada teenustele juurdepääsu võimalusi**. Liikmesriigid saavad suurendada tarbijate võimalust kasutada vaidluste lahendamist, tagades, et on olemas SPC, kust on võimalik saada kõigi asjaomaste ettevõtjatega seotud teenuseid (nagu on sätestatud artikli 22 lõike 3 punktis e). Ühtlustatud ja sidusamad mudelid, mille puhul väiksem arv asutusi hõlmab kõik asjaomased sektorid, parandavad tarbijate jaoks kasutatavust ja vähendavad „turvavõrgust läbikukkumise“ ohtu. Liikmesriigid peavad täiel määral täitma olemasolevaid nõudeid, et kauplejad teavitaksid tarbijaid selgelt, milline vaidluste lahendamise üksus nendega tegeleb ([33]);

c) liikmesriigid saavad parandada vähekaitstud leibkondadele pakutavate **teenustega saadavaid tulemusi**, tagades usalduse suurendamiseks teenuseosutajate sõltumatuse ja erapooletuse. Tulemusi parandavad ka väiksem menetluskoormus ning lühemad kaebuste menetlemise ja otsuste tegemise tähtajad ([34]). Vähekaitstud tarbijate jaoks on eriti olulised tasuta juurdepääs vaidluste lahendamisele, mittedigitaalsed juurdepääsuvõimalused ja toetus kaebuse esitamiseks. Mõne vaidluste lahendamise mehhanismiga kasutusele võetud hea tava on kehtestada vähekaitstud tarbijate vajaduste rahuldamiseks konkreetsed kvaliteedinõuded, mis võiksid hõlmata töötajate koolitusnõudeid, menetluste loomist ja avaldamist ning kõrgendatud teenusetaset vähekaitstud tarbijate puhul ([35]). Üksikklientide koormust ja riske võivad vähendada ka kollektiivsed õiguskaitsemehhanismid.

Kohalikud osalejad saavad probleemide lahendamisel tegutseda vahendajatena sidusrühmade ja partnerite vahel. Nad võivad luua usaldust ja toetada kättesaadavust vähekaitstud leibkondade jaoks. Seetõttu tuleb vaidluste kohtuvälise lahendamise mehhanismidele kasuks olla väga nähtav ning süsteemide ülesehitus peaks olema kättesaadav nii lõppkasutajatele kui ka vahendusorganisatsioonidele.

5.5. **Meetmed õigusalaste ja muude tõkete kõrvaldamiseks seoses huvide lahknevusega – artikli 22 lõige 9**

5.5.1. *Nõude kohaldamisala*

Artikli 22 lõikega 9 tugevdatakse liikmesriikide kohustust võtta meetmeid, et kõrvaldada energiatõhususe takistused, mis tulenevad nn huvide lahknevusest.

5.5.2. *Nõude täitmiseks võimalikud poliitikameetmed*

Artikli 22 lõikes 9 on loetletud mõned algatused, mida saab teha huvide lahknevusega tegelemiseks ja mis hõlmavad meetmeid, mida saab jagada kolme liiki:

5.5.2.1. Regulatiivsed võimalused

a) **Miinimumstandardid.** Liikmesriigid võivad kehtestada eeskirjad, mille kohaselt peavad üüritavad hooned vastama miinimumstandarditele. Selliseid eeskirju kasutatakse selleks, et nõuda üürileandjatelt konkreetsete tööde tegemist või standardite täitmist oma kinnisvara puhul.

([32]) Creutzfeldt, N. Gill, C., Cornelis, M. & McPherson, R., 2021: Access to justice for vulnerable and energy poor consumer: Just energy? Hart Publishing Chapter 4 Access to Justice for Vulnerable and Energy-Poor Consumers: Just Energy?: Naomi Creutzfeldt: Hart Publishing (bloomsbury.com) (Consulted 3/10/2023).

([33]) [*Palun täpsustage*] Vt direktiivi 2013/11/EL artikkel...

([34]) BEUC, 2022: Alternative dispute resolution for consumers: Time to move up a gear. Kättesaadav aadressil: beuc-x-2022-062_adr_position_paper.pdf (konsulteeritud 3.10.2023).

([35]) BEUC, 2022: Alternative dispute resolution for consumers: Time to move up a gear. Kättesaadav aadressil: beuc-x-2022-062_adr_position_paper.pdf (konsulteeritud 3.10.2023).

b) **Üüriseaduste ja korteriomandiseaduste läbivaatamine.** Liikmesriigid võivad kehtestada seadused, millega nähakse ette suurem paindlikkus üürnike ja omanike vahelistes või omanike vahelistes kokkulepetes ning kehtestatakse kulude jaotamise eeskirjad ja tingimused. Sellistes seadustes võiks täpsustada, kas ja kuidas võiks üürileandja osa energiatõhususe parandamisse tehtud investeeringust tagasi saada, näiteks üürniku säästetud energiakulude osa või üürihinna suurendamise kaudu. Samuti võiks seaduses selgitada, millistel tingimustel võib üürnik sellise üüritõusu tagasi lükata ([36]). Mis puutub mitut osalist hõlmavasse huvide lahknevuse küsimusse, siis võiks korteriomandiseaduste sätetes käsitleda hääletuseeskirju ja energiatõhususmeetmete kulude jaotust ning mitme osalise vahel jagunevate rollide selget kirjeldust ([37]).

c) **Energiamärgistus ja hoonega seotud andmed.** Ehitise energiamärgise väljastamine müüdavatele või üüritavatele hoonetele, nagu on nõutud direktiivi 2010/31/EL artiklis 12 (energiamärgise väljastamine), aitab tagada asjaosalistele vajaliku teabe.

d) **Individuaalne mõõtmine, tarbimispõhine mõõtmine, otsene tagasiside.** Individuaalne mõõtmine või tarbimispõhine mõõtmine, nagu on nõutud direktiivi (EL) 2023/1791 artiklis 13 (maagaasi koguse mõõtmine), artiklis 14 (kütte, jahutuse ja sooja tarbevee mõõtmine) ja artiklis 15 (kütte, jahutuse ja sooja tarbevee tarbimispõhine mõõtmine ja kulude jaotamine), võimaldab üürnikel saada teadlikumaks oma energiatarbimisest.

5.5.2.2. Finantsinstrumendid

a) **Otsesed finants- ja fiskaalstiimulid üürnike/üürileandjate sihtrühmadele.** Seda võiks teha selliste toetuskavade või maksusoodustuste väljatöötamisega, mida saaksid kasutada üksnes (eluruumi) üürileandjad, vähendades takistusi korterelamutele teatavate toetuste taotlemisel ning seades näiteks renoveerimisprogrammides kortermajadele konkreetse eesmärgi või eraldades neile konkreetsed vahendid.

b) **Arvepõhine finantseerimine**. Liikmesriigid võivad hõlbustada energiatõhususe lepingute sõlmimist, mis võimaldab energiatõhususmeetmete maksumuse tagasimaksmist igakuiste energiaarvete kaudu. Selle mehhanismi raames teeks ettemakseid kolmas isik, näiteks kommunaalettevõtja, pank või energiateenuse ettevõtja, kes vastutab ka arvepõhise finantseerimisprogrammi haldamise ja energiaarve või üüri kaudu maksete kogumise eest. Arvepõhine finantseerimine peaks põhinema konkreetsel energiatarbimise profiilil. Kui võetakse arvesse üldist energiatarbimise profiili, võivad energiaostuvõimetud inimesed sattuda ebasoodsasse olukorda, kui ei saavutata eeldatavat energiasäästu (üldise profiili alusel).

Kui meetmed hõlmavad riigiabi, tuleb energia tõhusat kasutamist edendavatest ja hõlbustavatest meetmetest komisjonile teatada enne nende rakendamist, vastavalt ELi toimimise lepingu artikli 108 lõikele 3, välja arvatud juhul, kui need kujutavad endast vähese tähtsusega abi ([38]) või kui need on hõlmatud grupierandiga ([39]).

5.5.2.3. Muud meetmed, näiteks roheüürilepingud või teavitusvahendid

a) **Roheüür**. Liikmesriigid saavad hõlbustada üürnike ja üürileandjate vaheliste roheüürilepingute rakendamist, võimaldades neil viia oma huvid kooskõlla energiatõhususmeetmetega. Selleks võiksid liikmesriigid teha kättesaadavaks praktilised juhised selle kohta, kuidas luua roheüürilepingut, ning standardsed lepinguvormid, mis on üürnikele ja üürileandjatele lihtsasti kättesaadavad ja kasutatavad.

([36]) Economidou, M., & Bertoldi, P., 2015: Practices to overcome split incentives in the EU building stock. Kättesaadav aadressil: Practices to overcome split incentives in the EU building stock (eceee.org) (konsulteeritud 3/10/2023).

([37]) Economidou, M., & Serrenho, T., 2019: Assessment of progress made by Member States in relation to Article 19(1) of Directive 2012/27/EU - Actions taken to remove barrier of split incentives and boost green procurement. Kättesaadav aadressil: Assessment of progress made by Member States in relation to Article 19(1) of the Directive 2012/27/EU - Publications Office of the EU (europa.eu) (konsulteeritud 3.10.2023).

([38]) Kooskõlas määrusega (EL) 2023/2831.

([39]) Eelkõige komisjoni 17. juuni 2014. aasta määrus (EL) nr 651/2014 ELi aluslepingu artiklite 107 ja 108 kohaldamise kohta, millega teatavat liiki abi tunnistatakse siseturuga kokkusobivaks (üldine grupierandi määrus), täpsemalt selle artikkel 38b.

6. **ARTIKLIS 24 SÄTESTATUD KOHUSTUSED**

Käesolevas jaos esitatakse liikmesriikidele juhised selle kohta, kuidas artikli 24 eri sätteid võiks üle võtta ja rakendada.

6.1. **Kehtestada vähekaitstud tarbija, sealhulgas lõppkasutaja mõiste – artikli 24 lõige 1**

6.1.1. *Õigusraamistik*

Selleks et vähekaitstud rühmade võimestamise ja kaitsmise meetmed jõuaksid kõigi asjaomaste leibkondadeni, on artikli 24 lõikes 1 nõutud, et liikmesriigid võtaksid vähekaitstud tarbija mõiste määratlemisel arvesse ka **lõppkasutajad**. See säte täiendab direktiivi (EL) 2023/1791 muid sätteid, eelkõige artiklit 22, mille eesmärk on laiendada lõppkasutajatele sätteid, mis käsitlevad teavet energiatõhususe kohta ja tõhusat energiakasutust, OSSe ja kohtuväliseid vaidluste lahendamise mehhanisme.

Direktiivi (EL) 2023/1791 artikli 2 punkti 53 kohaselt on **lõppkasutaja** *füüsiline või juriidiline isik, kes ostab kütet, jahutust või sooja tarbevett oma lõpptarbimiseks, või füüsiline või juriidiline isik, kes elab kortermajas või kortermaja või mitme kasutusotstarbelise hoone üksuses, mida varustatakse kütte, jahutuse või sooja tarbeveega kesksest allikast, kui sellisel isikul ei ole energiatarnijaga otselepingut ega individuaalset lepingut*. Kasutajad, kellel ei ole otse- ega individuaallepingut energiatarnijaga, võivad olla näiteks üürnikud kortermajas, millel on kollektiivsed kütte-, jahutus- või sooja tarbevee tootmise süsteemid, sotsiaaleluruumides elavad inimesed, iseseisvas elukohas või pikaajalise hoolduse üksuses elavad inimesed ning ajutises eluasemes või varjupaigas elavad inimesed.

6.1.2. *Nõude täitmiseks võimalikud poliitikameetmed*

Selle nõude täitmiseks võivad liikmesriigid laiendada olemasolevaid ja kavandatud toetusi ja kaitset, et jõuda lõppkasutajateni, näiteks laiendades sotsiaal-tariifi nii, et see oleks kättesaadav mitte ainult vähekaitstud tarbijatele, kes ostavad energiat oma tarbeks, vaid ka kollektiivse küttega sotsiaalkorterite üürnikele, kellel ei ole energiatarnijaga otse- ega individuaallepingut.

6.2. **Rakendada energiatõhususe parandamise meetmeid ja nendega seotud tarbijakaitse- või teavitamismeetmeid vähekaitstud rühmade suhtes – artikli 24 lõige 2**

6.2.1. *Nõude kohaldamisala*

Artikli 24 lõikega 2 pannakse liikmesriikide kohustus rakendada energiaostuvõimetuse leevendamiseks energiatõhususe parandamise meetmeid ja nendega seotud tarbijakaitse- või teavitamismeetmeid esmajärjekorras energiaostuvõimetute inimeste, vähekaitstud tarbijate, madala sissetulekuga leibkondades elavate inimeste ja asjakohasel juhul nende inimeste suhtes, kes elavad sotsiaaleluruumides.

6.2.2. *Nõude täitmiseks võimalikud poliitikameetmed*

Toetuskõlblike leibkondade kindlakstegemise ja prioriseerimise lähenemisviisid hõlmavad mitut meetodit (loend ei ole täielik): keskendumine madala sissetulekuga leibkondadele (tavaliselt isemääratletud), energiatõhususe toetuse puhul olemasolevate sotsiaalkindlustus- või eluasemetoetuste kasutamine nn passitoetustena, keskendumine leibkondadele, kes on juba kindlaks määratud kui vähekaitstud tarbijad, kes on energiatoetuse saamise tingimustele vastavad, madala sissetulekuga või muul viisil mahajäänud geograafiliste piirkondade kindlaksmääraamine, kasutades muutujate kombinatsiooni, sealhulgas eelkõige kodu energiatõhususe taset, sissetulekut ja energiakulusid, et teha kindlaks leibkonnad, kes on energiaostuvõimetusest ohustatud (st kes võivad muutuda energiaostuvõimetuteks).

Energiatõhususe parandamise meetmete prioriseerimise nõude rakendamiseks võivad liikmesriigid näiteks kehtestada energiatõhususe või kodude renoveerimise toetused ja subsiidiumid ([40]) ning nn valgete kodumasinate asendamise kavad, mis on ette nähtud konkreetselt vähekaitstud rühmade leibkondadele. Samalaadsed kavad, mis on avatud laiemale elanikkonnale, võivad pakkuda tasuta meetmeid või oluliselt suuremaid toetusi toetuskõlblikele leibkondadele. Spetsiaalset toetust võivad vajada ka eraomanikult üürijad, arvestades paljudes liikmesriikides valitsevat suurt energiaostuvõimetust ja üürnike haavatavust selles sektoris.

Selleks et võtta loetletud vähekaitstud rühmade seas kasutusele teavitamis- ja võimestamismeetmed esmajärjekorras, võivad liikmesriigid kasutada näiteks piirkonna või kohaliku omavalitsuse tasandil energianõustamispunkte, mis pakuvad teavet ja abi vähekaitstud tarbijatele, ning koduseid või isiklikke energiakonsultatsioone madala sissetulekuga leibkondadele. Tõhususe tagamiseks peaksid need sätted olema spetsiaalselt kavandatud vähekaitstud rühmade toetamiseks, võttes arvesse nende konkreetseid energiavajadusi, elamispinna olukorda ning leibkonna koosseisu ja kogemusi. Seda nõuet võib võrrelda artiklis 22 sätestatud täiendava nõudega, mille kohaselt peavad OSSid pakkuma sihtotstarbelisi teenuseid energiaostuvõimetutele inimestele ja vähekaitstud leibkondadele.

Teavitamismeetmeid võib kombineerida vähekaitstud rühmade toetamisega, et orienteeruda energiavarustuse turul, mõista arveid, hallata võlgu, kaitsta oma õigusi energiaturgudel ja tagada tarbijakaitse (sealhulgas direktiivi (EL) 2023/1791 artiklis 21 sätestatud uued lepingulised õigused kaugkütte, -jahutuse ja sooja veega varustamisel). Näiteks SPCd, mis annavad vähekaitstud rühmadele kogu vajaliku teabe nende õiguste, kohaldatava õiguse ja vaidluste lahendamise mehhanismide kohta, võivad toetada juurdepääsu kaitsele.

6.3. **Rakendada energiatõhususe parandamise meetmeid, et leevendada jaotuslikku mõju, mis tuleneb muudest poliitikatest ja meetmetest – artikli 24 lõike 3 punkt a**

6.3.1. *Nõude kohaldamisala*

Artikli 24 lõike 3 punkti a kohaselt peavad liikmesriigid vajaduse korral käsitlema ja leevendama kahjulikku jaotuslikku mõju, mis on konkreetselt seotud maksustamismeetmetega või direktiivi 2003/87/EÜ ([41]) kohase heitkogustega kauplemise süsteemi kohaldamisega hoonete ja transpordisektori suhtes. See tuleb saavutada energiatõhususmeetmete rakendamise abil.

Jaotuslik mõju viitab tagajärgedele, mida konkreetsed poliitikameetmed avaldavad elanikkonna eri sissetulekutasemetele kuuluvatele leibkondadele. Negatiivne ehk regressiivne jaotuslik mõju avaldub siis, kui sellised poliitikameetmed mõjutavad ebaproportsionaalselt madala sissetulekuga leibkondi või muid vähekaitstud rühmi ([42]). Jaotusliku mõju hindamise hõlbustamiseks avaldas komisjon 2022. aastal juhised, milles esitatakse paremad meetodid liikmesriikide rakendatavate poliitikameetmete jaotusliku mõju hindamiseks ([43]).

([40]) Juhised hoonete energiatõhususe meetmeteks antava riigiabi kohta on esitatud juhendvormis: „Energy efficiency in buildings“ (kättesaadav aadressil: https://competition-policy.ec.europa.eu/document/download/f38dcd94-689e-4de9-9747-765126f49438_en?filename=template_RRF_energy_efficiency_in_buildings_04042023.pdf).
Juhendvormis antakse teavet nii olukordade kohta, kus hoonete energiatõhusust toetavad meetmed ei pruugi olla riigiabi, kui ka riigiabi kokkusobivuseks sobivate õiguslike aluste kohta.

([41]) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. oktoobri 2003. aasta direktiiv 2003/87/EÜ, millega luuakse liidus kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise süsteem ja muudetakse nõukogu direktiivi 96/61/EÜ (ELT L 275, 25.10.2003, lk 32, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2003/87/oj).

([42]) Eurofound, 2021: Distributional impacts of climate policies in Europe. Kättesaadav aadressil: Distributional impacts of climate policies in Europe | European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (europa.eu) (Consulted 3/10/2023); Vandyck, T., Della Valle, N., Temursho, U. and Weitzel, M., EU climate action through an energy poverty lens, SCIENTIFIC REPORTS, ISSN 2045-2322, 13 (1), 2023, p. 6040, JRC130057, https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC130057.

([43]) Euroopa Komisjon (COM/2022/494): Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele: „Liikmesriikide poliitikameetmete jaotusliku mõju parem hindamine“.

6.3.2. *Nõude täitmiseks võimalikud poliitikameetmed*

Jaotusliku mõju leevendamiseks kasutatavad energiatõhususmeetmed võivad hõlmata investeeringuid tehnoloogiasse või seadmetesse üksikisiku/leibkonna tasandil või investeeringuid avalikesse teenustesse/taristusse, et tuua kasu kõige raskemas olukorras rühmadele või kogukondadele. Investeeringud energiatõhususse pakuvad kestlikumaid lahendusi ja aitavad vähendada struktuurset ebavõrdsust, mis toob kaasa negatiivse jaotusliku mõju, nagu ebatõhusad kodud ja juurdepääs üksnes kallitele, ebatõhusatele või saastavatele energiaallikatele ([44]).

Näiteks võivad liikmesriigid kasutada ELi heitkogustega kauplemise süsteemist (HKS) ja siseriiklikest CO_2-maksudest saadavat tulu, et rahastada kodude renoveerimiskavasid ja energiatõhusust suurendavat tasuta renoveerimist madala sissetulekuga leibkondade jaoks. Energiatõhususkohustuste süsteemist saadava energiasäästu teatava osa eraldamine madala sissetulekuga või vähekaitstud leibkondadele võib samuti aidata leevendada tarbijate arvetele ülekantavate kulude mõju (vt direktiivi (EL) 2023/1791 artiklis 8 sätestatud erinõuded). Nende kavade kaudu saab edendada energiasäästumeetmeid madala sissetulekuga, vähekaitstud leibkondade ja alateenindatud või ebasoodsas olukorras olevate kogukondade, näiteks maapiirkondade leibkondade seas.

6.4. Kasutada parimal võimalikul viisil ära liidu ja liikmesriigi tasandil kättesaadavaid avaliku sektori vahendeid ning teha tulevikku suunatud investeeringuid – artikli 24 lõike 3 punktid b ja c

6.4.1. *Nõude kohaldamisala*

Artikli 24 lõike 3 punktis b innustatakse liikmesriike kasutama parimal võimalikul viisil ära liidu ja liikmesriigi tasandil kättesaadavaid avaliku sektori vahendeid, sealhulgas asjakohasel juhul rahalist toetust, mida liikmesriigid saavad kliimameetmete sotsiaalfondist, ning saastekvootide enampakkumistest saadavat tulu, et investeerida prioriteetsete meetmetena energiatõhususe parandamise meetmetesse. Lisaks kliimameetmete sotsiaalfondile ja heitkogustega kauplemise süsteemi tuludele on liikmesriikide energiatõhususe parandamiseks tehtavate jõupingutuste rahastamiseks muid Euroopa programme, nagu taaste- ja vastupidavusrahastu, ühtekuuluvuspoliitika vahendid, moderniseerimisfond ning programm „InvestEU“.

Lisaks rõhutatakse artikli 24 lõike 3 punktis c, et liikmesriigid peavad tegema tulevikku suunatud sihtinvesteeringuid energiatõhususe parandamisse. Nende investeeringute eesmärk on kaitsta leibkondi muude poliitikameetmete negatiivse mõju eest enne nende avaldumist, hõlbustada toetusprogrammide laiendamist ja ümberkujundamist, et leevendada kahjulikku jaotuslikku mõju, ning vähendada rahalise abiga seotud avaliku sektori kulutuste finantskoormust.

6.4.2. *Nõude täitmiseks võimalikud poliitikameetmed*

Asjakohaste rahastamiskavade loomist energiatõhususse ja CO_2 heite vähendamisse tehtavate investeeringute kasutuselevõtu toetamiseks on kirjeldatud artikliga 30 seotud juhistes ([45]). On mitmeid näiteid sellest, kuidas liikmesriigid kasutavad avaliku sektori vahendeid energiatõhususe parandamiseks piirkondades, kus on suur energiaostuvõimetus, või eraldavad madalama sissetulekuga leibkondadele rohkem rahalisi vahendeid.. Madala sissetulekuga leibkondade rahastamise hea taseme loomiseks võivad liikmesriigid koondada üksikud rahastamismeetmed, et kombineerida avaliku sektori vahendeid, valgeid sertifikaate, intressivabu laene, uuenduslikke rahastamismudeleid, näiteks ühisrahastusplatvorme jne. Liikmesriigid võivad näiteks kombineerida energiatõhususe ja kütte jaoks ettenähtud avaliku sektori vahendeid ja täiendavat rahastamist kulukate meetmete jaoks, mis põhinevad kohalikul piirkonnal, intressivaba laenuga.

([44]) OECD, 2021: Managing the Distributional Effects of Environmental and Climate Policies: The Narrow Path for a Triple Dividend. Kättesaadav aadressil: https://one.oecd.org/document/ENV/WKP(2021)20/En/pdf (konsulteeritud 3.10.2023).

([45]) Komisjoni 12. detsembri 2023. aasta soovitus energiatõhususe direktiivi (EL) 2023/1791 (uuesti sõnastatud) artikli 30 (milles käsitletakse riiklikke energiatõhususe fonde, rahastamist ja tehnilist tuge) ülevõtmise kohta (ELT C, C/2023/1553, 19.12.2023, lk 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2023/1553/oj).

Tulevikku suunatud sihtinvesteeringute saavutamiseks võivad liikmesriigid võtta kasutusele uue energiatõhususprogrammi või laiendada või ümber kujundada olemasolevat, et keskenduda raskemas olukorras elanikkonnarühmadele ja nende vajadustele. Näiteks võib enne kütmiseks kasutatavate fossiilkütuste CO_2-maksuga maksustamist kehtestada toetused isolatsioonile või keskkonnasäästlikule küttetehnoloogiale, näiteks soojuspumpadele. Soodustused vähese süsinikdioksiidiheitega liikumisviiside, nagu jalgrattad ja elektrisõidukid, ostmiseks ning sõidukite utiliseerimise kavad võiks kehtestada enne maksureforme, mis suurendavad maanteetranspordis kasutatavate kütuste hinda, maanteemaksu või heitkoguste piirnormide kasutuselevõttu linnapiirkondades. Lisaks võiksid liikmesriigid enne maksureformi kaaluda meetmeid, millega suurendatakse teadlikkust uute tehnoloogialahenduste eelistest. Sageli ei võta inimesed uut tehnoloogiat kasutusele ebakindluse, valearusaamade või *status quo* säilimise soovi tõttu. Seetõttu võivad võtmetähtsusega olla ka teabekampaaniad nende tehnoloogialahenduste lisakasu kohta ja selgitused nende toimimisest ning teave selle kohta, kui paljud inimesed on need kasutusele võtnud ja millised on nende positiivsed kogemused.

Uute toetuskavade kehtestamisel või olemasolevate kavade muutmisel või pikendamisel peaksid liikmesriigid uurima, kas need meetmed kujutavad riigiabi, misjuhul oleks vaja komisjoni ELi toimimise lepingu artikli 108 lõike 3 kohaselt eelnevalt teavitada.

6.5. **Edendada tehnilist abi ning rahastamisvahendite kasutuselevõttu – artikli 24 lõike 3 punkt d**

6.5.1. *Nõude kohaldamisala*

Artikli 24 lõike 3 punktis d on nõutud, et liikmesriigid edendaksid asjakohasel juhul energiaostuvõimetute inimeste, vähekaitstud tarbijate, madala sissetulekuga leibkondades elavate inimeste ja asjakohasel juhul nende inimeste toetamiseks, kes elavad sotsiaaleluruumides, selliste rahastamisvahendite kasutuselevõttu, mis võimaldavad neil vähekaitstud rühmadel saada kasu energiatõhususse tehtavatest investeeringutest. Artikli 24 rakendamisel võib kaaluda mitmesuguste rahastamisvahendite, nagu arvepõhiste skeemide, kohaliku kahju allahindluse, tagatisfondide või täielikule renoveerimisele suunatud fondide kasutuselevõttu.

6.5.2. *Nõude täitmiseks võimalikud poliitikameetmed*

Vähekaitstud tarbijatel on raskem iseseisvalt tegutseda liberaalsel energiaturul ja kasutada selle võimalusi. Samuti ei teenindata neid leibkondi sageli hästi või neil on vähem võimalusi kasutada tugiteenuseid, nagu energianõustamine või energiapakettide vahetamine, välja arvatud juhul, kui kavad või programmid on spetsiaalselt kavandatud ja nende vajadustele kohandatud. Seepärast võib tehnilist abi, mis on eriti asjakohane vähekaitstud rühmade jaoks, anda muu hulgas järgmistes valdkondades:

a) nõuanded energiatariifide kohta ja käitumisharjumuste kohta energiatarbimise vähendamiseks vastavalt nende vajadustele;

b) nõuanded kodumasinate kohta, näiteks vanade ja ebatõhusate elektriseadmete, valgustussüsteemide, boilerite jne väljavahetamine;

c) kortermajade põhjaliku renoveerimise meetmed, sealhulgas energiasüsteemide asendamine või ajakohastamine, keskendudes renoveerimise tehnilisele ja majanduslikule hindamisele ning erinevate kaasatud sidusrühmade koordineerimisele;

d) ühepereelamute põhjaliku renoveerimise meetmed, sealhulgas energiasüsteemi vahetamine, keskendudes kõige tõhusamate tehniliste meetmete valimisele ja rahastamise teostatavusele.

Tehnilist abi vähekaitstud rühmadele võib pakkuda näiteks energianõustamispunktide ja energiakohvikute kaudu piirkondlikul või omavalitsuse tasandil või kodus korraldatavatel energiakonsultatsioonidel. Artikli 24 lõike 3 punkti d rakendamisel on oluline tagada, et antav abi ka tegelikult jõuaks loetletud vähekaitstud rühmadeni. Seda on võimalik saavutada näiteks nõustajate abil, kellel on pädevus nii energia- kui ka sotsiaalvaldkonnas, või kaasates sotsiaalpartnereid, kes tagavad juurdepääsu vähekaitstud leibkondadele (vt käesolevate suuniste punkt 6.6).

Rahastamist ja finantsvahendeid on üldiselt kirjeldatud artikliga 30 seotud juhistes ([46]). Artikli 24 lõike 3 punktis d on loetletud näited rahastamisvahenditest, mis võivad olla vähekaitstud rühmade jaoks asjakohased, sealhulgas arvepõhised skeemid, kohaliku kahju allahindlused, tagatisfondid või (täielikule) renoveerimisele suunatud fondid. Olenemata valitud konkreetsest mudelist on soovitatav, et rahastamisvahendid oleksid järgmised ([47]):

a) spetsiaalselt kavandatud sihtrühmadele nii, et need oleksid kättesaadavad ja sobivad, nagu on täiendavalt rõhutatud artikli 24 lõike 3 punktis f;

b) kättesaadavad eri liiki investeeringuteks, sealhulgas investeeringud kodumasinatesse, nagu vanade ja ebatõhusate elektriseadmete, valgustussüsteemide, boilerite jne väljavahetamine ning hoonete põhjalik renoveerimine;

c) võtavad asjakohaselt arvesse eri eluasemetüüpe, kuna näiteks korterelamutesse investeerimise otsus erineb täielikult ühepereelamute omast. Rahastamiskavad peavad mõlemas olukorras aitama kaasa vähekaitstud leibkondade positiivsetele investeerimisotsustele, võttes arvesse kõiki erinevaid õigusraamistikke, nagu korteriomandiseadus, üüriseadus jne.

Näiteks võivad liikmesriigid võtta kasutusele rahastamiskava, mille raames saavad madala sissetulekuga leibkonnad rentida energiatõhusaid seadmeid. Rahastamiskava võimaldab madala sissetulekuga leibkondadele juurdepääsu energiatõhusatele seadmetele, ilma et nad peaksid kandma algkulusid, ning aitab lõppkokkuvõttes vähendada energiakulusid ja parandada madala sissetulekuga perede finantsolukorda.

6.6. **Edendada sotsiaalpartneritele antavat tehnilist abi – artikli 24 lõike 3 punkt e**

6.6.1. *Nõude kohaldamisala*

Artikli 24 lõike 3 punktis e tunnistatakse sotsiaalpartnerite väärtuslikku panust energiaostuvõimetuse vastu võitlemise poliitika ja meetmete rakendamisse. Liikmesriigid võivad edendada sotsiaalpartneritele antavat tehnilist abi, et suurendada nende erialaseid ja tehnilisi teadmisi. See abi on oluline, et suurendada suutlikkust edendada vähekaitstud tarbijate aktiivset osalemist energiaturul ja soodustada positiivseid muutusi selles, kuidas energiasse suhtutakse.

6.6.2. *Nõude täitmiseks võimalikud poliitikameetmed*

Artikli 24 lõike 3 punkti e kontekstis võivad sotsiaalpartnerid olla järgmised: sotsiaalse eesmärgiga avalik-õiguslikud, eraõiguslikud ja heategevuslikud organisatsioonid, sotsiaalsed ettevõtted ja religioossed institutsioonid. Rakendusprotsessile võib eelkõige kasuks tulla eluaseme, tervishoiu, tarbijakaitse, kogukonna ühtekuuluvuse ja arengu ning sotsiaalpartnerite kaasamine.

Praktilised kogemused näitavad, et sotsiaalpartneritele antav tehniline abi võib muu hulgas hõlmata järgmist:

a) põhjaliku veebisaidi loomine, kus antakse sotsiaalpartneritele üksikasjalikku teavet energiaga seotud mõistete ja menetluste kohta (nt energiaarved, väljalülitamise õiguslikud menetlused, tarbijaõigused);

b) mitmesuguste vahendite ja materjalide väljatöötamine, mille eesmärk on parandada sotsiaalpartnerite teadmisi ja suutlikkust energiaga seotud küsimustes vahetult tegutseda (nt teabelehed, praktilised juhendid, keskmise tarbimise kalkulaatorid);

c) sotsiaalpartneritele personaalse toe pakkumine pideva nõustamise ja juhendamise, koolituste või kohapealsete külastuste abil;

d) sotsiaalpartneritele üld- ja erikoolituste korraldamine alates õigus-, haldus-, sotsiaal- ja tehnilisi mooduleid sisaldavast põhikoolitusest kuni süvakoolituseni, mis käsitleb näiteks energiaturu toimimist, finantskirjaoskust ja digitaalset kirjaoskust;

([46]) Komisjoni 12. detsembri 2023. aasta soovitus energiatõhususe direktiivi (EL) 2023/1791 (uuesti sõnastatud) artikli 30 (milles käsitletakse riiklikke energiatõhususe fonde, rahastamist ja tehnilist tuge) ülevõtmise kohta (ELT C, C/2023/1553, 19.12.2023, lk 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2023/1553/oj).

([47]) Lisateave teema kohta: Euroopa Komisjon, 2022. The evolution of financing practices for energy efficiency in buildings, SME's and in industry: final report. Kättesaadav aadressil: Report on the evolution of financing practices for energy efficiency in buildings, SME's and in industry - Publications Office of the EU (europa.eu) (konsulteeritud 3.10.2023).

e) võrgustiku loomine, et vahetada lähenemisviise ja tavasid, et võidelda energiaostuvõimetuse vastu ning luua sidemeid avaliku sektori ja kodanikuühiskonna eri sidusrühmade vahel.

6.7. **Tagada juurdepääs rahalistele vahenditele, toetustele või subsiidiumidele – artikli 24 lõike 3 punkt f**

6.7.1. *Nõude kohaldamisala*

Artikli 24 lõike 3 punktiga f laiendatakse artikli 24 lõike 3 punktis d sätestatud nõuet, rõhutades, kui oluline on tagada vähekaitstud rühmade jaoks juurdepääsu rahalistele vahenditele, toetustele või subsiidiumidele, mis on seotud minimaalse energiasäästuga, ning hõlbustada seega juurdepääsu taskukohastele pangalaenudele või sihtotstarbelistele krediidiliinidele.

6.7.2. *Nõude täitmiseks võimalikud poliitikameetmed*

Artikliga 30 seotud juhistes on esitatud rahastamiskavade ja -vahendite üldine kirjeldus, kuid tõhususe tagamiseks tuleks need rahastamiskavad kavandada nii, et need oleksid kättesaadavad ja vastuvõetavad vähekaitstud rühmadele. Kogemused näitavad, et loetletud vähekaitstud rühmadele on eriti kättesaadavad järgmiste omadustega rahastamiskavad ([48]):

a) osa rahastamiskavast on ette nähtud loetletud vähekaitstud rühmadele, st taotlejatele, kes ei kuulu sihtrühma ega saa rahastust kasutada. Vastasel juhul on väga tõenäoline, et suurema sissetulekuga rühmad kasutavad kogu subsiidiumi ära;

b) subsiidiumitingimuste puhul võetakse arvesse loetletud vähekaitstud rühmade majanduslikku olukorda. Rahastamisvajadused võivad madala, keskmise ja kõrge sissetulekuga leibkondade puhul märkimisväärselt erineda;

c) käsitletakse vähekaitstud leibkondade madalat krediidivõimelisust. Seda on võimalik saavutada tagatise lisamisega rahastamiskavasse või arvepõhise skeemi kohaldamisega. Arvepõhise skeemi puhul kaetakse investeeringute kulu energiasäästust, samas kui energiaarve või igakuine eluasemekulude makse jääb samaks;

d) rahaliste kitsaskohtadega tegeletakse tõhusalt, tagades finantsvahendite kättesaadavuse enne töö eest tasu maksmist. Selline lähenemisviis aitab minimeerida võimalikke rahalisi takistusi. Teise võimalusena võib subsiidiumi välja maksta otse paigaldajale, lihtsustades makseprotsessi;

e) rahastamiskava on kohandatud erinevatele kontekstidele, milles haavatavad rühmad võivad teha või mitte teha investeerimisotsuse. Seetõttu on elektriseadmete asendamiseks mõeldud rahastamiskavad kavandatud erinevalt põhjaliku renoveerimise kavadest;

f) rahastamise pikaajalisuse tagamine on äärmiselt oluline, et säilitada vajaduse korral rahalise toetuse järjepidev kättesaadavus. Kui subsiidiumikava ei ole pidevalt kättesaadav – näiteks maksete katkestamise korral, kui teatava perioodi eelarvevahendid on ära kasutatud –, on negatiivne mõju vähekaitstud leibkondadele suurem kui teistele tarbijarühmadele.

6.8. **Ekspertide võrgustiku loomine – artikli 24 lõige 4**

6.8.1. *Nõude kohaldamisala*

Artikli 24 lõike 4 kohaselt peavad liikmesriigid looma ekspertide võrgustiku, et töötada välja strateegiad, millega toetada kohalikke ja riiklikke otsustajaid, kui nad rakendavad energiatõhususe parandamise meetmeid ning tehnilist abi ja rahastamisvahendeid, mille eesmärk on leevendada energiaostuvõimetust, või usaldama need ülesanded olemasolevale võrgustikule. Artikli 24 lõike 4 kohaselt peavad võrgustiku eksperdid olema eri sektoritest, näiteks tervishoiu-, ehitus- ja sotsiaalsektori eksperdid, ning artiklis nõutakse, et ekspertide võrgustiku koosseisus oleks kindlustatud sooline tasakaal ja et see kajastaks kõigi inimeste vaatenurki.

([48]) Sunderland, L., & Gibb, D., 2022: Taking the burn out of heating for low-income households. Kättesaadav aadressil: Taking the burn out of heating for low-income households - Regulatory Assistance Project (raponline.org) konsulteeritud (3.10.2023).

Artikli 24 lõikes 4 on loetletud ka mitmesugused tegevused, mida võib ekspertide võrgustikule ülesandeks anda ja mis on esitatud käesolevate suuniste punktis 6.9 – *Ekspertide võrgustiku pakutavad nõuanded*.

6.8.2. *Nõude täitmiseks võimalikud poliitikameetmed*

Ekspertide võrgustiku struktuur võib olla erinev, sealhulgas näiteks riiklik vaatluskeskus (tavaliselt riiklikult rahastatav), sõltumatu riiklik nõustamis- ja kontrolliasutus või kodanikuühiskonna või akadeemiliste ringkondade juhitav organ, millel on ametlikud suhted poliitikakujundajatega.

Selleks et tagada ekspertide asjakohane valdkondlik esindatus võrgustikus, tuleks leida tervishoiu-, ehitus- ja sotsiaalsektori eksperdid. Tervishoiusektoris võivad need hõlmata riiklikke ja valitsusväliseid tervishoiuasutusi, riiklikke tervishoiuteenistusi ning kodanikuühiskonna esindajaid füüsilise ja vaimse tervise heategevusorganisatsioonidest, sihtasutustest, ühendustest ja puuetega inimeste rühmadest. Ehitussektoris võib osalemine hõlmata elamumajandust ja kogukondade valitsusasutusi või -ameteid, riiklikke eluasemestandardite asutusi, sotsiaaleluasemete pakkujaid, üürileandjate, üürnike ja koduomanike esindusorganeid, eluasemega seotud tõrjutuse ja kodutusega tegelevaid ühendusi ning energiatõhusus- ja renoveerimisprogrammide väljatöötajaid ja rakendajaid. Sotsiaalsektoris võivad esindajad hõlmata tarbijarühmi, sotsiaalse kaasatuse ja haridusasutusi, kohaliku tasandi või piirkonna omavalitsuste ühendusi, valitsusväliseid organisatsioone ja kodanikuühiskonna esindajaid vaesusevastastest võrgustikest, usuühendustest ja heategevusrühmadest. Ekspertide võrgustikku võivad kuuluda ka teiste asjaomaste sektorite asutused, näiteks vee- või transpordisektori, energiatarnijate, -turustajate ja reguleerivate asutuste, akadeemiliste ringkondade ning energiaombudsmanide või vahendajate esindajad.

Soolise tasakaalu arvestamine osalejate hulgas on oluline ka seetõttu, et naiste juhitud leibkondade puhul on sageli kindlaks suurem energiaostuvõimetuse oht ([49]). Ekspertide võrgustikul võivad aidata sellise koosseisuni jõuda esindusorganisatsioonid, kes keskenduvad peamistele energiaostuvõimetuse ohus olevatele rühmadele (nt vanemaealised, pered ja lapsed ning vähemusrühmad, sealhulgas sisserännanud ja pagulased), teadlased, kes võivad käsitleda energiaostuvõimetuse ohu ulatust, levimust ja struktuurset ebavõrdsust, ning potentsiaalselt ka energiaostuvõimetuse kogemustega isikud. Selleks et energiaostuvõimetuse kogemustega inimesed saaksid võrgustikule edukalt kaasa aidata, võiks kaaluda lahendusi, mis võimaldaksid täielikku osalemist, sealhulgas aja ja reisimise eest tasu maksmist, kaasava keskkonna loomist ning ajakulu ja tegevuste ajastuse kaalumist.

6.9. **Ekspertide võrgustiku pakutavad nõuanded – artikli 24 lõige 4**

Artikli 24 lõikes 4 on sätestatud, et ekspertide võrgustikule võib teha ülesandeks anda nõu mitmesuguste asjakohaste energiaostuvõimetuse hindamise ja leevendamise meetmete kohta.

Võrgustik võib toetada energiaostuvõimetuse ning energiaostuvõimetute ja vähekaitstud tarbijate, sealhulgas lõpptarbijate siseriiklike määratluste, näitajate ja kriteeriumide väljatöötamist (artikli 24 lõike 4 punkt a) ning energiaostuvõimetusega seotud asjaomaste näitajate ja andmekogumite väljatöötamist ja täiustamist (artikli 24 lõike 4 punkt b).

Artikli 24 lõikes 4 on sätestatud ka võimalus, et ekspertide võrgustik annab nõu meetodite ja meetmete kohta, et tagada elamiskulude taskukohasus, eluasemekulude neutraalsuse edendamine või viisid tagamaks, et energiatõhususe parandamise meetmetesse liikmesriigis investeeritud vahenditest saaksid kasu nii hoonete ja hooneosade omanikud kui ka üürnikud, eelkõige energiaostuvõimetud inimesed, vähekaitstud tarbijad, madala sissetulekuga leibkondades elavad inimesed ja asjakohasel juhul need inimesed, kes elavad sotsiaaleluruumides (artikli 24 lõike 4 punkt c).

([49]) Oliveras, L. et al., 2021: Energy poverty and health: Trends in the European Union before and during the economic crisis, 2007–2016. Kättesaadav aadressil: Energy poverty and health: Trends in the European Union before and during the economic crisis, 2007–2016 - ScienceDirect (konsulteeritud 3.10.2023); Murauskaite-Bull, I., Feenstra, M., Creusen, A., Koukoufikis, G., Della Valle, N., Shortall, R. ja Stojilovska, A., Gender and Energy: The effects of the energy transition on women, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2023, doi:10.2760/511412, JRC132744.

Kuigi energiatõhususmeetmete võtmine võib vähendada energiaarveid, võivad need sõltuvalt nende meetmete rahastamisest suurendada elamiskulusid teistes valdkondades.. See kehtib eelkõige sotsiaaleluruumide või üüritud eluasemete puhul, mille pakkujatel võib olla vaja renoveerimiskulusid osaliselt rahastada üürist. Et vältida üüri või muude kulude suurenemist, soovitatakse energiaostuvõimetuse leevendamise ja energiakulude vähendamise meetodeid, mis edendavad eluasemekulude neutraalsust (kui mis tahes üüritõusud või tagasimaksekulud kaetakse täielikult energiasäästuga) ([50]). Keskne meede, millega tagatakse, et eluasemekulud ei tõuse, on energiatõhususmeetmete märkimisväärne toetamine avaliku sektori rahastamise kaudu, vältides või vähendades vajadust tagasimaksete järele. Sobivad meetmed on esitatud käesolevate suuniste punktis 6.5 asjakohaste rahastamisvahendite kasutuselevõtu võimaldamise kohta ning käesolevate suuniste punktis 5.5 huvide lahknevuse käsitlemise kohta.

Ekspertide võrgustik võib anda nõu meetmete kohta, et ennetada või parandada olukordi, milles konkreetsete rühmade oht muutuda energiaostuvõimetuks on suurem või keda energiaostuvõimetus mõjutab negatiivsemalt, näiteks nende sissetuleku, soo, demograafilise eripära, tervisliku seisundi või vähemusrühma kuuluvuse tõttu (artikli 24 lõike 4 punkt d).

Energiaostuvõimetuse näitajate hindamine ja nende andmete jaotamine sissetuleku, soo, eluasemeomandi ja muude kattuvuste kaupa, mida viivad läbi riiklikud energiaostuvõimetuse vaatluskeskused või ekspertide võrgustikud, võib toetada riigi ja kohaliku tasandi täpsemat arusaama sellest, kes on suuremas energiaostuvõimetuse ohus, ning seost struktuuriliste ja sotsiaalsete teguritega. Riiklikud ekspertide võrgustikud võivad samuti uurida energia-, sissetuleku- või muu sotsiaalpoliitika tõhusust ja jaotuslikku mõju, et teha kindlaks, kes sellest kasu saab ja milline on tekkinud täiendav sotsiaalne koormus. Tulevikku suunatud prognoosid energiaostuvõimetuse määra ja energiahindade muutustest tulenevate riskide kohta võivad esile tuua ka konkreetsetele rühmadele avalduvad riskid. See võib seejärel mõjutada poliitikameetmete ja toetusprogrammide väljatöötamist, et käsitleda või ennetada konkreetsete riskirühmade energiaostuvõimetust.

7. **ARUANDLUSNÕUDED**

7.1. **Lõimitud riiklike energia- ja kliimakavade ajakohastamine**

Kooskõlas määruse (EL) 2018/1999 artikli 14 lõikega 2 peavad liikmesriigid esitama 30. juuniks 2024 ning seejärel 1. jaanuariks 2034 ja iga kümne aasta tagant oma kõige viimati esitatud lõimitud **riikliku energia- ja kliimakava** ajakohastatud versiooni. Artikli 14 lõike 1 kohaselt peavad liikmesriigid alati aasta enne artikli 14 lõikes 2 sätestatud tähtaega esitama riikliku energia- ja kliimakava ajakohastatud versiooni kavandi.

Lisaks määrusele (EL) 2018/1999 on direktiivi (EL) 2023/1791 artikli 22 lõike 2 kohaselt liikmesriigid kohustatud võtma vajalikud meetmed, mille eesmärk on edendada ja hõlbustada lõpptarbijate ja -kasutajate tõhusat energiakasutust, ning lisama meetmed riiklikku strateegiasse, nagu määrusega (EL) 2018/1999 ette nähtud lõimitud riiklik energia- ja kliimakava või vastavalt direktiivi 2010/31/EL artiklile 2a koostatud pikaajaline renoveerimisstrateegia.

7.2. **Eduaruanded**

Määruse (EL) 2018/1999 artikli 17 kohaselt peavad liikmesriigid esitama riikliku energia- ja kliimaalase **eduaruande**, mis hõlmab energialiidu kõiki viit mõõdet, millest üks on energiatõhusus.

Määruse (EL) 2018/1999 artiklis 24 on sätestatud teave, mis tuleb esitada seoses energiaostuvõimetuse vastu võitlemiseks võetud meetmetega.

Kui liikmesriik leiab energiaostuvõimetute leibkondade arvu hindamise põhjal, et selliseid leibkondi on märkimisväärselt palju, peab see liikmesriik lisama oma lõimitud riiklikku energia- ja kliimaalasesse eduaruandesse teabe edusammude kohta energiaostuvõimetute leibkondade arvu vähendamise riikliku soovitusliku eesmärgi saavutamisel, kvantitatiivse teabe energiaostuvõimetute leibkondade arvu kohta ning võimaluse korral teabe energiaostuvõimetust käsitlevate poliitikate ja meetmete kohta.

([50]) Eluasemekulude neutraalsus on mõiste, mida kasutavad nii sotsiaaleluasemesektor kui ka üürnikke esindavad organisatsioonid selleks, et tagada, et eluaseme kogukulud (sealhulgas üür/hüpoteeklaen, energiaarved ja muud arved) pärast renoveerimist ei suurene. Energiaarve säästu saab kasutada selleks, et maksta tagasi osa energiatõhususmeetmetesse tehtud investeeringutest, näiteks üüri suurendamise kaudu, kuid ainult sel määral, et eluaseme kogukulud on samad, mis enne renoveerimist. Lisateavet leiab Rahvusvahelise Üürnike Liidu veebisaidilt ja Housing Europe portaalist. (konsulteeritud: 8.3.2023).

Lisaks on direktiivi (EL) 2023/1791 artiklis 24 nõutud, et liikmesriigid käsitleksid määruse (EL) 2018/1999 artiklis 24 sätestatud olemasolevate aruandlusnõuete raames energiatõhususe parandamise meetmeid ja nendega seotud tarbijakaitse- või teavitamismeetmeid, eelkõige direktiivi (EL) 2023/1791 direktiivi artiklis 8 lõikes 3 ja artiklis 22 sätestatud meetmeid, esmajärjekorras energiaostuvõimetute inimeste, vähekaitstud tarbijate, madala sissetulekuga leibkondades elavate inimeste ja asjakohasel juhul nende inimeste suhtes, kes elavad sotsiaaleluruumides.